

Bakı Araşdırmalar İnstitutu

**2019-2020-ci illərdə vergi sistemində
baş verən dəyişikliklər:**

*kiçik və orta sahibkarlığa təsirinin qiymətləndirilməsi
və dəyişikliklərdən gözləntilərinin öyrənilməsi üzrə*

SORĞU HESABATI

Mündəricat

Giriş	3
1. 2019-2020-ci illərdə vergi qanunvericiliyində baş verən əsas dəyişikliklərin qısa xülasəsi	4
1.1. Vergi ödəyicilərinin hüquq və öhdəlikləri, vergi orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərinə aid dəyişikliklər	4
1.2. Hesabatların təqdim edilməsi və zəruri məlumatların saxlanması ilə bağlı hüquqpozmalara görə maliyyə sanksiyalarında dəyişikliklər	6
1.3. Vergi hüquqpozmalarına görə maliyyə sanksiyalarında dəyişikliklər	6
1.4. Vergilər üzrə borcların alınması qaydası üzrə mexanizmlərdə dəyişikliklər	8
1.5. Fiziki şəxslərin gəlir vergisinə dəyişikliklər	9
1.6. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisinə dəyişikliklər	11
1.7. ƏDV-nin hesablanması, tutulması və inzibatçılığı ilə bağlı dəyişikliklər	12
1.8. Aksiz vergisi ilə bağlı dəyişikliklər	15
1.9. Əmlak vergisi ilə bağlı dəyişikliklər	16
1.10. Torpaq vergisi ilə bağlı dəyişikliklər	17
1.11. Sadələşdirilmiş vergi ilə bağlı dəyişikliklər	17
2. Vergi qanunvericiliyində baş vermiş dəyişikliklərin sahibkarların fəaliyyətinə təsirinin qiymətləndirilməsi	20
3. Təkliflər	27

GİRİŞ

2019-2020-ci illərdə Vergi Məcəlləsinə 250-dən artıq dəyişiklik edildi. Bu dəyişikliklərdə vergi ödəyiciləri və vergi orqanları arasında canlı ünsiyyətin azaldılması, bu məqsədlə elektron imkanların artırılması xüsusilə əhəmiyyətli olmuşdur. Vergi ödəyicilərinin elektron kabinetinin yaradılması, elektron qaimə-fakturaların və alış aktlarının tətbiqi, yeni nəsil nəzarət-kassa aparatları üzərindən dövriyyəyə, həmçinin aksizli mallara məsafədən vergi nəzarətinin qurulması və s. bu sahədə diqqəti cəlb edən əsas addımlardır. Bundan başqa vergi hüquqpozmalarına və hesabatların qanunvericiliyə uyğun təqdim edilməməsi ilə bağlı maliyyə sanksiyalarının sərtləşdirilməsi, ən müxtəlif vergi növləri üzrə vergi yükünün dəyişdirilməsi, azadolunmaların və vergi güzəştlərinin əhatə dairəsinin dəqiqləşdirilməsi son 2 ildə baş verən dəyişikliklərin aparıcı istiqamətləri olublar. Xüsusilə də qeyri-leqal məşğulluğun leqallaşdırılması məqsədilə qeyri-neft sektorunun özəl mülkiyyətə aid seqmentində çalışan maddəli işçilərin 8000 manata qədər aylıq maaşlarının vergidən tam azad edilməsi, mikrosahibkarlıq subyektlərinin hesablanmış mənfəət vergisinə 75%-lik güzəştin tətbiqi mühüm dəyişikliklərdən hesab edilir. Bundan başqa sadələşdirilmiş verginin əhatə dairəsinin əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlaşdırılması, müxtəlif çeşiddə aksizli mallar üzrə vergi yükünün xeyli yüksəldilməsi sahibkarlar arasında və bütövlükdə cəmiyyətdə geniş müzakirələr yaratdı.

Vergi qanunvericiliyində 2019 və 2020-ci illərdə edilmiş dəyişikliklərin sahibkarlıq subyektlərinə təsirini qiymətləndirmək üçün sahibkarlar arasında sorğu aparılıb. Respondentlərin cavablarının səmimiyyətini təmin etmək məqsədilə sorğuda anonimlik təmin edilib. Nəticədə sorğuda Azərbaycanın müxtəlif bölgələrini təmsil edən 124 sahibkar iştirak edib. Respondentlərin 95,2%-i *kiçik və orta sahibkarlıq* subyektlərindən ibarət olub. Respondentlərin fəaliyyət sferaları fərqli olub. Sorğu iştirakçılarının 53,2%-i müxtəlif sahələrlər üzrə (elm, təhsil, turizm və s.) *xidmət* göstərdiklərini bildiriblər. İkinci əsas üstünlük *ticarət sektoru* (30,6%) təmsilçilərinin üzərinə düşüb.

Qiymətləndirmə çərçivəsində sorğu ilə yanaşı sahibkarlarla fərdi görüşlər keçirilib və onların fikir və rəyləri öyrənilib. Sonda həm sorğu məlumatları, həm də fərdi görüşlərin nəticələri sistemləşdirilərək təkliflər hazırlanıb.

I. 2019-2020-ci illərdə vergi qanunvericiliyində baş verən əsas dəyişikliklərin qısa xülasəsi

2019-cu ildə diqqətçəkən dəyişikliklərdən biri vergi ödəyicilərlə münasibətlərin rəqəmsallaşdırılması ilə bağlı oldu. Vergi Məcəlləsinə yeni daxil edilmiş 13.2.72-ci maddəyə əsasən hər bir vergi ödəyici vergi orqanlarının informasiya sistemində internet üzərindən özünün elektron kabinetini yaradır. Bu kabinet vergi ödəyicisi ilə vergi orqanı arasında qarşılıqlı məlumat mübadiləsini təmin edən fərdi elektron səhifədir. Vergi ödəyicisi müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi formada vergi orqanı ilə müqavilə bağlayır, müqaviləyə uyğun olaraq vergi orqanı vergi ödəyicisinə kod-parol verir və elektron kabinetə yalnız həmin kod-parol vasitəsilə daxil olmaq mümkün olur.

1. Vergi ödəyicilərinin hüquq və öhdəlikləri, vergi orqanları ilə qarşılıqlı münasibətlərinə aid dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər 2020-ci ildə baş verdi. Biznes subyektlərinin maraqlarına toxunacaq əsas yeniliklər kimi aşağıdakıları qeyd etmək mümkündür.

1) Bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən tikilən binalardan dövlətə yaşayış və qeyri-yaşayış sahələri ayrıldıqda, dövlətə ayrılan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin təqdim edilməsi üzrə dövrriyələr vergiyə cəlb olunan gəlir sayılmayacaq (13.2.12-ci maddə);

2) "Riskli vergi ödəyicisi" anlayışı müəyyən olunub (13.2.82-ci maddə). Rəsmi təsdiqlənən meyarlara cavab verən, həmçinin əmtəəsiz və (və ya) riskli əməliyyatlar aparan şəxslər bu kateqoriyaya daxil ediləcək.

3) Vergi ödəyicisi hesablanmış, yenidən hesablanmış, ödənilmiş və artıq ödənilmiş vergilər, məcburi dövlət sosial sığorta, işsizlikdən sığorta və icbari tibbi sığorta haqları, faizlər, maliyyə sanksiyaları və inzibati cərimələrlə bağlı vergi orqanlarından elektron və (və ya) kağız daşıyıcılarda üzləşmə aktı tələb etmək hüququ qazanıb (15.1.15-3-cü maddə);

4) Sahibkarlar vergi orqanında uçotda olmayan fiziki şəxslərdən alınmış mallara görə alış aktını tərtib etməlidir ("16.1.11-10-cu maddə);

5) Bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin təqdim edilməsi ilə bağlı hər bina üzrə rəsmi təsdiqlənən məlumat formasını hər rüb başa çatdıqdan sonra növbəti ayın 20-dən gec olmayaraq vergi orqanına təqdim etməlidir (16.8-ci maddə). Lakin bu müddəa 2020-ci il 1 yanvar tarixindən sonra tikinti-quraşdırma işlərinə başlamış, həmçinin sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olmayan, 2020-ci il 1 yanvar tarixinədək tikinti-quraşdırma işlərinə başlamış, lakin tikintisi başa çatmayan, habelə bina üzrə təqdim edilməmiş yaşayış və qeyri-yaşayış sahələri olan şəxslərə şamil edilir;

6) Vergi ödəyicisinin riskli vergi ödəyicisi olması operativ vergi nəzarətinə əsas verən hallar sırasına aid edilir ("50.2.5-ci maddə);

7) Nəzarət-kassa aparatında əks etdirilməli olan əlavə məlumatlar müəyyən edilib və onlara daxildir: ödənilmiş məbləğ, müştəriyə qaytarılan məbləğ (malın

dəyərindən artıq ödənilən hissə üzrə), niyə satış zamanı ödəniləcək məbləğ (qalıq borc), ödənişin forması və üsulu (nağd və ya nağdsız, avans (beh), niyə, bonus, hədiyyə kartı və digər bu kimi ödəmələr), çekin növü (satış, geri qaytarma və ya ləğvetmə), nəzarət mexanizmi qurğusunun qeydiyyat nömrəsi, geri qaytarma çekində satış çeki üzrə fiskal əlamətlərdə təsvir olunan simvollar (50.8.10 – 50.8.16-cı maddələr);

8) Sahibkar tərəfindən vergi ödəyicisi kimi vergi orqanında uçotda olmayan şəxslərlə (əhali ilə) nəzarət-kassa aparatları və ya ciddi hesabat blankları tətbiq edilmədən pul hesablaşmalarının aparılması qaydalarının pozulması, vergi orqanlarında qeydiyyatdan keçirilməmiş və ya texniki tələblərə cavab verməyən nəzarət-kassa aparatlarından istifadə edilməsi, POS-terminalların quraşdırılması məcburi olan obyektlərdə POS-terminalların quraşdırılmaması kimi hallar baş verdikdə həmin qanun pozuntularına bir pozuntu halı kimi baxılır və maliyyə sanksiyası bir dəfə tətbiq edilir. Bu maddə topdansatış ticarətlə məşğul olanlara şamil edilmir (53.6-cı maddə);

9) Vergi ödəyicisinin apardığı əməliyyatların xarakterindən asılı olaraq malların göndərildiyi (verdiyi) elektron qaimə-fakturaların müxtəlif növləri müəyyən edilib. Həmin əməliyyatlara malların, işlərin və xidmətlərin təqdim edilməsi (71-1.5.1-ci maddə), malların vəkalət verən (komitent) tərəfindən agentə (komisyonçuya) verilməsi (71-1.5.4-cü maddə), agent (komisyonçu) tərəfindən malların alıcısına təqdim edilməsi (71-1.5.5-ci maddə), malların emala verilməsi (71-1.5.7-ci maddə), emal prosesi keçmiş malların qaytarılması (71-1.5.8-ci maddə) daxildir;

10) Elektron qaimə-faktura əvvəlcədən sifariş edilməyən malların təqdim edilməsi üzrə malların təhvil verilməsini təsdiq edən sənədin verildiyi tarixdən 5 gün müddətində (71-1.1.2-ci maddə), işlərin görülməsi və xidmətlərin göstərilməsi üzrə isə işlərin görüldüyü və xidmətlərin göstərildiyi tarixdən 5 gün müddətində verilməlidir (71-1.1.3-cü maddə). Lakin bəzi hallarda elektron-qaimə faktura malların qaytarıldığı və vergi tutulan dövriyyənin dəqiqləşdirildiyi vaxtdan 3 gün müddətində təqdim edilməlidir. Bu hallara malların qaytarılması, agent (komisyonçu) tərəfindən malların vəkalət verənə (komitentə) qaytarılması və s. daxildir.

11) Vergitutma məqsədləri üçün gəlirlərin və xərclərin uçotunun aparılmasını təmin etmək üçün vergi orqanında uçotda olmayan şəxslərdən mallar alındıqda alınmış mallara görə alış aktları və malların alışı tarixindən 5 gün müddətində elektron alış aktı tərtib edilməlidir, bu aktın forması və istifadə qaydaları rəsmi orqanlar tərəfindən təsdiqlənir. Vergi ödəyicisi tərəfindən tərtib edilmiş elektron alış aktı çap edilərək vergi orqanında uçotda olmayan fiziki şəxs tərəfindən imzalandığı halda həmin sənəd malların alışı təsdiq edən sənəd hesab edilir və kağız daşıyıcıda alış aktı tərtib edilmir (71-2-ci maddə);

12) Rəsmi təsdiqlənən meyarlara cavab verən və vergi orqanının elektron informasiya sistemində real vaxt rejimində qoşulmuş nəzarət-kassa aparatını quraşdıran vergi ödəyicisi tərəfindən hər bir nəzarət-kassa aparatının quraşdırılmasına çəkilən xərclərin (nəzarət-kassa aparatının dəyəri daxil olmaqla) dəyəri rəsmi təsdiqlənən həddə nəzarət-kassa aparatı quraşdırıldıqdan sonra yaranan vergi öhdəlikləri ilə əvəzləşdirilir. Lakin bu qayda 2019-cu il yanvarın 1-dək istismar edilən nəzarət-kassa

aparətini rəsmi təsdiqlənən meyarlara uyğunlaşdıran, vergi orqanının elektron informasiya sisteminə real vaxt rejimində qoşulmuş nəzarət-kassa aparatı ilə əvəz edən vergi ödəyicilərinə şamil edilir. Eyni zamanda, rəsmi təsdiq edilən həddən artıq olan məbləğ vergi ödəyicisi tərəfindən ödənilir. Bir sıra hallarda, məsələn, nəzarət-kassa aparatının 2019-cu il 1 yanvar tarixinədək quraşdırıldığıda, nəzarət-kassa aparatı 2019-cu il 1 yanvar tarixindən sonra quraşdırıldığıda, lakin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) tərəfindən müəyyən edilən meyarlara cavab vermədikdə və s. nəzarət-kassa aparatının quraşdırılmasına çəkilən xərclər vergi öhdəlikləri ilə əvəzləşdirilmir (77.5, 77.6-cı və 77.7-ci maddələr);

13) Vergi orqanının səyyar və kameral vergi yoxlamasının nəticələrinə görə hesablanmış vergiləri, faizləri və maliyyə sanksiyalarının hesablanmış (yenidən hesablanmış) məbləğini vergiyə cəlb edilən hesabat dövrü qurtardıqdan sonra 5 il ərzində tutmaq hüququna malikdirlər (83.3-cü maddə). Əvvəllər isə həmin müddət 3 il idi;

2. Hesabatların təqdim edilməsi və zəruri məlumatların saxlanması ilə bağlı hüquqpozmalara görə maliyyə sanksiyalarında dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər əsasən 2019-cu ildə baş verdi və onlara daxildir:

1) Mülkiyyətindəki kənd təsərrüfatına yararlı torpaqları istifadə edən fiziki şəxslərə və ailə kəndli təsərrüfatlarının əmək qabiliyyətli ailə üzvlərinə "Sosial sığorta haqqında" Qanunun 10-cu maddəsinin ikinci hissəsinin dördüncü və beşinci abzaslarında nəzərdə tutulan hesabatı və arayışı əsas olmadan müəyyən edilən müddətdə təqdim etməməyə görə – təqvim ili ərzində belə hallara birinci dəfə yol verdikdə minimum aylıq əməkhaqqının 3 faizi, iki və daha çox dəfə yol verdikdə 6 faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir (57.1-1-ci maddə);

2) Vergi ödəyiciləri bütün maliyyə sənədlərini, mühasibat kitablarını, hesabatları, smetaları, nağd vəsaitləri, qiymətli kağızları və başqa qiymətliləri, bəyannamələri və vergilərin hesablanması və ödənilməsi ilə bağlı olan digər sənədləri, həmçinin vergi və maliyyə məlumatlarının mübadiləsinə nəzərdə tutulan ölkənin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən şəxslərdən həmin müqavilənin tələblərindən irəli gələn sənədləri və məlumatları elektron və (və ya) kağız daşıyıcıları tam oxunaqlı şəkildə 5 ildən az olmamaqla qanunla müəyyən edilmiş müddətdə saxlamalıdır. Əks halda vergi ödəyicisinə 1000 manat məbləğində sanksiya tətbiq edilir. 2019-cu il 1 yanvar tarixinədək bu məbləğ 100 manat təşkil etmişdir (57.3-cü maddə);

3. Vergi hüquqpozmalarına görə maliyyə sanksiyalarında dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər əsasən 2019-cu ildə baş verdi və onlara daxildir:

1) Verginin (o cümlədən ödəmə mənbəyindən verginin) hesabatda göstərilən məbləğinin verginin hesabatda göstərilməli olan məbləğinə nisbətən azaldılması, habelə büdcəyə çatması vergi məbləğinin hesabat təqdim etməməklə yayındırılması vergi ödəyicilərinin vergi orqanına elektron formada təqdim etdikləri məlumatlar əsasında aşkar edildikdə, həmin vergi ödəyicilərinə azaldılmış və ya yayındırılmış vergi

məbləğinin (kameral vergi yoxlaması nəticəsində hesablanmış əlavə vergi məbləği istisna olmaqla) 25 faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir (58.1-1-ci maddə);

2) Əhali ilə pul hesablaşmalarının qeydiyyatının aparılması qaydalarının pozulmasına görə vergi ödəyicisi təqvim ili ərzində ilk dəfə yol verdikdə 1000 manat məbləğində (01 yanvar 2019-cu ilədək 400 manat idi), ikinci dəfə yol verdikdə 3000 manat, 3 və daha çox belə hallar baş verdikdə 6000 manat cərimə edilir. Bu cərimələr topdansatış ticarətçiləri istisna olmaqla, vergi ödəyicisi kimi vergi orqanında uçotda olmayan şəxslərlə (əhali ilə) pul hesablaşmalarının aparılması qaydalarının pozulması hallarına aiddir. Bura nəzarət-kassa aparatları və ya ciddi hesabat blanklarının tətbiq edilməməsi (nəzarət-kassa aparatları quraşdırılmadan, qanunvericiliklə müəyyən edilmiş formalara uyğun ciddi hesabat blankları olmadan və ya nağd ödənilmiş məbləği mədaxil etmədən), Vergi orqanlarında qeydiyyatdan keçirilməmiş və ya texniki tələblərə cavab verməyən nəzarət-kassa aparatlarından istifadə, qanunvericiliyə uyğun ciddi hesabat blanklarından istifadə olunmaması, POS-terminalların quraşdırılması məcburi olan obyektlərdə POS-terminalların quraşdırılmaması və POS-terminallar quraşdırılmış obyektlərdə nağdsız ödənişlərin qəbulundan imtina, nəzarət-kassa aparatlarından istifadənin dayandırılması və s. hallar daxildir (58.7.1-ci maddə):

Öz növbəsində, bu dəyişikliyə görə, vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatdan artıq olan ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər üçün həmin cərimənin məbləği təqvim ili ərzində ilk dəfə baş verdikdə 2000 manatdan 1000 manata, iki dəfə və ya daha çox baş verdikdə 4000 manatdan 3000 manata endirilib.

3) Səyyar vergi yoxlaması və operativ vergi nəzarəti zamanı vergi ödəyicisinə məxsus pul vəsaitlərinin uçotdan yayındırılmasına görə qanunvericiliyə uyğun gəlir və xərclərin uçotu aparılmadıqda, vergi ödəyicisinin sahibliyində olan malların alışıni təsdiq edən elektron qaimə-faktura və ya elektron vergi hesab-faktura, qanunvericiliyin müəyyən etdiyi hallarda rəsmi formaya uyğun tərtib olunan alış aktları, idxal mallarına münasibətdə idxal gömrük bəyannaməsi olmadıqda cərimələr tətbiq olunur. Məsələn, pul vəsaitinin 1000 manatdan çox olan məbləğdə uçotdan gizlədilməsinə və ya uçota alınmamasına görə – 1000 manatdan çox olan hissəsinin 10 faizi, təqvim ili ərzində belə hala təkrar yol verdikdə 1000 manatdan çox olan hissəsinin 20 faizi miqdarında (58.8.1-ci maddə), malların alışıni və ya mədaxilini təsdiq edən zəruri sənədlərdən ən azı biri olmadıqda – alıcıya təqvim ili ərzində belə hala birinci dəfə yol verdikdə alınmış malların dəyərinin 10 faizi, ikinci dəfə yol verdikdə 20 faizi, üç və daha çox dəfə yol verdikdə 40 faizi miqdarında (58.8.2-ci maddə), Vergi Məcəlləsinə uyğun gəlirlərin və xərclərin uçotu aparılmadıqda – alıcıya rəsmiləşdirilməyən xərclərin 10 faizi miqdarında (58.8.3-cü maddə) maliyyə sanksiyası tətbiq edilir;

4) Əmək Məcəlləsinə uyğun əmək müqaviləsi hüquqi qüvvəyə minmədən işəgötürən tərəfindən fiziki şəxslərin hər hansı işlərin (xidmətlərin) yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsi yolu ilə onların gəlirlərinin gizlədilməsinə (azaldılmasına) şərait yaradıldığına görə işəgötürənə, habelə bu Məcəllənin 220.10-cu maddəsinə uyğun olaraq aparıcılıq, çalğıcılıq, rəqqaslıq, aşıqlıq, məzhəkəçilik və digər oxşar fəaliyyətlə məşğul olan şəxslərin, foto, audio-video sahəsində məşğul olan şəxslərin və iaşə obyektlərində müştərilərə xidmət göstərən fiziki şəxslərin (ofisiantın) fəaliyyətə

başlayanadək, “Sadələşdirilmiş vergi üzrə sabit məbləğin və məcburi dövlət sosial sığorta haqqının ödənilməsi haqqında qəbz” əldə edilmədən işlərin yerinə yetirilməsinə cəlb edilməsinə görə vergi orqanında uçotda olan sifarişçiyə hər bir belə şəxs üzrə təqvim ili ərzində belə hala birinci dəfə yol verdikdə 2000 manat (bundan əvvəl 1000 manat), ikinci dəfə yol verdikdə 4000 manat, üç və daha çox dəfə yol verdikdə 6000 manat məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilir (58.10-cu maddə);

5) Vergi Məcəlləsinə əsasən elektron qaimə-faktura və ya elektron vergi hesab-fakturası təqdim edilməli olduğu halda malların elektron qaimə-faktura və ya elektron vergi hesab-fakturası verilmədən təqdim edilməsinə görə – malları təqdim edən şəxsə təqvim ili ərzində belə hala birinci dəfə yol verdikdə təqdim edilmiş malların satış qiymətinin 10 faizi, ikinci dəfə yol verdikdə 20 faizi, üç və daha çox dəfə yol verdikdə 40 faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir (58.13-cü maddə);

6) Aksiz markası ilə markalanmalı olan malların belə marka olmadan, habelə məcburi nişanlama ilə nişanlanmalı malların məcburi nişanlama ilə nişanlanmadan satılmasına, satış məqsədi ilə saxlanılmasına, istehsal binasının hüdudlarından kənara buraxılmasına görə təqvim ili ərzində belə hallara birinci dəfə yol verildikdə həmin malların bazar qiyməti ilə dəyərinin 1 misli, təqvim ili ərzində belə hallara iki və daha çox dəfə yol verildikdə 2 misli məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilir (58.14-cü maddə);

7) Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş vergi güzəşt və azadolmalarını əldə edən şəxslər tərəfindən vergidən azad olunan gəlirlərin bəyan edilməməsinə və ya azaldılmasına görə vergi ödəyicisinə bəyan edilməmiş və ya azaldılmış gəlirin (xərclər çıxılmadan) 6 faizi miqdarında maliyyə sanksiyası tətbiq edilir (58.15-ci maddə).

4. Vergilər üzrə borcların alınması qaydası üzrə mexanizmlərdə dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər əsasən 2019-cu ildə baş verdi və onlara daxildir:

1) Vergi Məcəlləsində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla digər hallarda vergi orqanının hesabladığı və ya yenidən hesabladığı ƏDV üzrə vergi, faiz və ya tətbiq etdiyi maliyyə sanksiyası üzrə borc məbləğinin 105 faizi həcmində pul vəsaitinin vergi ödəyicisinin ƏDV depozit hesabında dondurulması barədə vergi orqanı tərəfindən qərar qəbul edilir (65.2.3-1-ci maddə).

İstisna olunan hallar dedikdə vergi ödəyicisi tərəfindən hesablanmış və bəyan edilmiş vergilərin Məcəllədə müəyyən edilmiş müddətdə ödənməməsi (65.2.1.1-ci maddə), vergi orqanının hesabladığı vergilər, faizlər və tətbiq etdiyi maliyyə sanksiyaları üzrə vergi ödəyicisi tərəfindən bu Məcəllənin 65.1-ci maddəsində göstərilən bildirişin alındığı tarixdən 30 təqvim günü müddətində məhkəməyə və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqana (quruma) şikayət verilməməsi (65.2.1.2-ci maddə), vergi ödəyicisinin yazılı razılığının olması və s. kimi hallar daxildir.

Məlumat üçün qeyd edək ki, Vergi Məcəlləsinin 65.1-ci maddəsinə görə, vergi ödəyicisi vergi öhdəliyini vaxtında icra etmədikdə vergi orqanı bu qanunvericiliyə uyğun hesablanmış və ya yenidən hesablanmış vergilərin, faizlərin və tətbiq edilmiş

maliyyə sanksiyalarının 5 gün müddətində ödənilməsinə dair vergi ödəyicisinə bildiriş göndərir.

2) Vergi orqanının hesablamaları üzrə vergi ödəyicisi tərəfindən 5 gün ərzində bildirişin alındığı tarixdən 30 təqvim günü müddətində məhkəməyə və ya müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqana (quruma) şikayət verilmədikdə vergi orqanı tərəfindən ƏDV depozit hesabından ƏDV üzrə vergi borcunun, faizlərin və tətbiq edilmiş maliyyə sanksiyalarının dövlət büdcəsinə alınması həyata keçirilir (65.2.3-2-ci maddə).

5. Fiziki şəxslərin gəlir vergisinə dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər həm 2019-cu ildə, həm də 2020-ci ildə baş verdi. Əsas dəyişikliklərə daxildir:

1) Neft-qaz sahəsində fəaliyyəti olmayan və qeyri-dövlət sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərində işləyən fiziki şəxslərin muzzdlu işdən aylıq gəlirlərindən vergi 2019-cu il yanvarın 1-dən 7 il müddətində bu qaydada tutulur (101.1-1-ci maddə): i) 8000 manatadək olduqda – vergi tutulmur, 8000 manatdan çox olduqda - 8000 manatdan çox olan məbləğin 14 faizi qədər vergi tutulur. İki və ya daha çox yerdə muzzdla işləyən fiziki şəxslərin gəlirlərindən gəlir vergisi hər bir iş yerində ödənilən məbləğdən ayrıca hesablanır və dövlət büdcəsinə ödənilir (101.1-2-ci maddə).

Əvvəllər isə qeyd olunan kateqoriya üzrə aylıq gəlirlər 2500 manatadək olduqda 14%, 2500 manatdan çox olduqda 350 manat üstəgəl 2500 manatdan artıq məbləğin 25%-i qədər vergi tutulurdu.

2) Qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə illik gəlirdən 14 faiz dərəcə ilə vergi tutulur (101.2-ci maddə).

3) Vergi ödəyicisi kimi vergi orqanında uçotda olmayan fiziki şəxslərin kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçılarından aqrar məhsulların, əlvan və qara metal qırıntılarının, utilizasiya və digər məqsədlər üçün kağız, şüşə və plastik məmulatların, utilizasiya məqsədləri üçün işlənmiş şinlərin qəbulundan əldə edilən gəlirlərindən (Məcəllə ilə vergidən azad olunan gəlirlər istisna olmaqla) xərclər çıxılmadan 2 faiz dərəcə ilə vergi tutulur ("101.6-cı maddə).

4) Fiziki şəxsin əsas iş yerində (əmək kitabçasının olduğu yerdə) hər hansı muzzdlu işlə əlaqədar əldə edilən aylıq gəliri 2500 manatadək olduqda 200 manat, illik gəliri 30000 manatadək olduqda 2400 manat məbləğində olan hissəsi vergidən azad edilir. Bu dəyişikliyə qədər aylıq maaşın məbləği yaşayış minimumu, illik gəlir isə yaşayış minimumunun 12 misli qədər vergidən azad idi.

5) Vergi Məcəlləsinə uyğun gəlirlərin və xərclərin uçotunu aparan, ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyata alınmayan və əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatadək olan rezident müəssisənin təsisçisi (payçısı) və yaxud səhmdarları olan fiziki şəxslərin dividend gəlirləri gəlir vergisindən azaddır (102.1.22-1-ci maddə);

6) Pərakəndə satış qaydasında malların satışının həyata keçirilməsi üzrə ticarət fəaliyyəti və (və ya) ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan fərdi sahibkar tərəfindən büdcəyə ödənilməli olan gəlir vergisinin məbləği 2019-cu il yanvarın 1-dən 3 il

müddətinə “İstehlakçılarının hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş POS-terminal vasitəsilə nağdsız qaydada aparılan ödənişlərin ümumi gəlirdəki xüsusi çəkisinə uyğun müəyyən edilən verginin 25 faizi həcmində azaldılır. Bu güzəştin alınması hüququ müəyyən edilərkən vergi orqanında uçotda olan şəxslər tərəfindən POS-terminal vasitəsilə aparılan ödənişlərin məbləği nəzərə alınmır (102.1.24-cü maddə);

7) Vergi ödəyicisinin azı 3 (üç) il ərzində mülkiyyətində olan iştirak payının və ya səhmin təqdim edilməsindən əldə olunan gəlirlərinin 50 faizi gəlir vergisindən azaddır (102.1.27-ci maddə);

8) Mikro sahibkarlıq subyekti olan fərdi sahibkarların sahibkarlıq fəaliyyətindən gəlirinin 75 faizi vergidən azaddır (102.1.30-cu maddə);

9) Mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyekti olan və fərdi sahibkar kimi fəaliyyət göstərən startapların “Startap” şəhadətnaməsi aldığı tarixdən innovasiya fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlir 3 il müddətinə vergidən azaddır (102.1.31-ci maddə);

10) KOB klasterin iştirakçısı olan fərdi sahibkarın KOB klaster şirkəti ilə bağlanmış müqavilə əsasında təqdim etdiyi mal (iş, xidmət) üzrə əldə etdiyi gəlirin kapital xarakterli xərclərin çəkilməsinə yönəldilən hissəsi 7 il müddətinə gəlir vergisindən azaddır (102.1.32-ci maddə);

11) Sənaye, yaxud texnologiyalar parklarının rezidenti olan hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən fiziki şəxslərin (102.1.21-ci maddə) və hüquqi şəxslərin (106.1.13-cü maddə) sənaye və texnologiyalar parkındakı fəaliyyətdən əldə etdikləri gəlir (əmək haqqından tutulan gəlir vergisi istisna olmaqla) - qanunvericiliyə uyğun olaraq sənaye və texnologiyalar parkında qeydiyyatla alındıqları hesabat ilindən başlayaraq - 10 il müddətinə vergidən azaddır. İndiyədək həmin güzəştin müddəti 7 il idi.

12) Vergi ödəyicisi tərəfindən vergiyə cəlb edilən əməliyyatlarla yanaşı, vergidən azad olunan, yaxud mənfəət (gəlir) vergisinə cəlb edilməyən əməliyyatlar aparıldıqda, habelə qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı əməliyyatlar aparıldıqda həmin əməliyyatlar üzrə gəlirlərin və xərclərin uçotu ayrılıqda aparılmalıdır. Vergi ödəyicisi tərəfindən vergiyə cəlb olunan və vergidən azad olunan, yaxud mənfəət (gəlir) vergisinə cəlb edilməyən, habelə qeyri-sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı əməliyyatlar üzrə çəkilən, lakin bölüşdürülməsi mümkün olmayan xərclərin gəlirdən çıxılan məbləği vergiyə cəlb edilən gəlirlərin vergi ödəyicisinin ümumi gəlirlərində xüsusi çəkisi əsasında müəyyən edilir. Eyni zamanda, bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən tikilən binalardan dövlətə yaşayış və qeyri-yaşayış sahələri ayrıldıqda, dövlətə ayrılan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinə çəkilmiş məsrəflər gəlirdən çıxılan xərclərə aid edilir (108-ci maddə);

13) torpaqların yaxşılaşdırılması üzrə kapitallaşdırılmış xərclər üzrə 7%-lə amortizasiya ayırmaları müəyyən edilir (114.3.1-ci maddə);

14) Bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin təqdim edilməsi ilə bağlı gəlir və bu gəlirdən çıxılan xərclər vergi ili ərzində yerinə yetirilmiş işlər (mərhələlər) üzrə təqdim edilən yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin ƏDV-siz məbləğləri ilə həmin sahələrin tikintisi ilə bağlı çəkilən məsrəflər, o

cümlədən torpaq sahələrinin alınması ilə bağlı çəkilən məsrəflər əsasında müəyyən edilir (130.6-cı maddə);

6. Hüquqi şəxslərin mənfəət vergisinə dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər əsasən 2019-cu ildə baş verdi və həmin dəyişikliklərə daxildir:

1) Paylarının (səhmlərinin) 51 və daha artıq faizi birbaşa və ya dolayısı ilə dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslər və dövlətin adından yaradılan publik hüquqi şəxslər istisna olmaqla, vergi ödəyicisinin hesabat ilinin mənfəətinin 10 faizindən çox olmayan hissəsinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqan (qurum) tərəfindən müəyyən edilən meyarlara cavab verən elm, təhsil, səhiyyə, idman və mədəniyyət sahəsində fəaliyyət göstərən müəssisə, idarə və təşkilatlara köçürülən hissəsi 2019-cu il 1 yanvar tarixdən 10 il müddətinə vergidən azad edilir. Bu maddənin müddəaları yalnız nağdsız qaydada ödənilən xərclərə münasibətdə tətbiq edilir (106.1.18-ci maddə).

2) Vergi ödəyicisinin azı 3 (üç) il ərzində mülkiyyətində olan iştirak payının və ya səhmin təqdim edilməsindən əldə olunan gəlirlərinin 50 faizi vergidən azad edilir (106.1.19-cu maddə);

3) Mikro sahibkarlıq subyektı olan hüquqi şəxslərin sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə etdikləri mənfəətin 75 faizi vergidən azad edilir (106.1.20-cı maddə);

4) KOB klaster şirkətinin mənfəəti KOB klaster şirkətinin KOB klaster şirkətlərinin reyestrinə daxil edildiyi tarixdən 7 il müddətinə vergidən azaddır (106.1.21-ci maddə);

5) KOB klasterin iştirakçısı olan hüquqi şəxsin KOB klaster şirkəti ilə bağlanmış müqavilə əsasında təqdim etdiyi mal (iş, xidmət) üzrə əldə etdiyi mənfəətin kapital xarakterli xərclərin çəkilməsinə yönəldilən hissəsi 7 il müddətinə vergidən azaddır (106.1.22-ci maddə);

6) Mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyektı olan və hüquqi şəxs kimi fəaliyyət göstərən startapların "Startap" şəhadətnaməsi aldığı tarixdən innovasiya fəaliyyətindən əldə etdikləri mənfəəti 3 il müddətinə vergidən azaddır (106.1.23-cü maddə);

7) Pərakəndə satış qaydasında malların satışının həyata keçirilməsi üzrə ticarət fəaliyyəti və (və ya) ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi şəxslər tərəfindən büdcəyə ödənilməli olan mənfəət vergisinin məbləği 2019-cu il yanvarın 1-dən 3 il müddətinə "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş POS-terminal vasitəsilə nağdsız qaydada aparılan ödənişlərin ümumi gəlirdəki xüsusi çəkisinə uyğun müəyyən edilən verginin 25 faizi həcmində azaldılır. Bu güzəştin alınması hüququ müəyyən edilərkən vergi orqanında uçotda olan şəxslər tərəfindən POS-terminal vasitəsilə aparılan ödənişlərin məbləği nəzərə alınmır (106.9-cu maddə).

8) Vergi Məcəlləsinə uyğun gəlirlərin və xərclərin uçotunu aparan, ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatda alınmayan və əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatadək olan rezident müəssisənin

təsisçisi (payçısı) və yaxud səhmdarları olan hüquqi şəxslərin dividend gəlirləri vergidən azaddır (106.10-cu maddə);

9) Mikro sahibkarlıq subyektləri sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə etdikləri əsas vəsaitlərə münasibətdə amortizasiya ayırmalarını bu Məcəllənin 114.3-cü maddəsi ilə müəyyən edilən amortizasiya normalarına 2 əmsal tətbiq etməklə gəlirdən çıxmaq hüququna malikdirlər ("114.3-1-ci maddə).

10) Kiçik sahibkarlıq subyektləri sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə etdikləri əsas vəsaitlərə münasibətdə amortizasiya ayırmalarını bu Məcəllənin 114.3-cü maddəsi ilə müəyyən olunmuş amortizasiya normalarına 1,5 əmsal tətbiq etməklə gəlirdən çıxmaq hüququna malikdirlər (114.3-2-ci maddə);

7. ƏDV-nin hesablanması, tutulması və inzibatçılığı ilə bağlı dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər həm 2019-cu ildə, həm də 2020-ci ildə baş verdi. Əsas dəyişikliklərə daxildir:

1) Mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) ölkə daxilində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) və yaxud həmin daşımaları müqavilə əsasında digər şəxslər vasitəsi ilə həyata keçirən şəxslər ƏDV-nin məqsədləri üçün son qeydiyyatın qüvvəyə mindiyi tarixdən etibarən 3 il keçdikdən sonrakı istənilən vaxt qeydiyyatın ləğv olunmasına dair ərizə verə bilər (158.1-ci maddənin 2-ci abzası);

2) Vergi Məcəlləsinin 164-cü maddəsinə uyğun olaraq ƏDV üzrə vergi güzəştləri verilib. Həmin güzəştlərə daxildir:

- **Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçıları (o cümlədən, sənaye üsulu ilə) tərəfindən özlərinin istehsal etdikləri kənd təsərrüfatı məhsullarının satışı üzrə dövrüyyələr 2014-cü il yanvarın 1-dən 10 il müddətinə ƏDV-dən azaddır (164.1.18-ci maddə);**
- **Sürücü daxil olmaqla 10 nəfərdən çox adam daşımaq üçün nəzərdə tutulmuş sıxılmış qazla işləyən avtobusların idxalı 2020-ci il yanvarın 1-dən 5 il müddətinə (164.1.39-cu maddə);**
- **KOB klaster şirkəti tərəfindən mikro, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını dəstəkləyən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi orqanın (qurumun) təsdiqedicisi sənədi əsasında istehsal, yaxud emal məqsədləri üçün texnikanın, texnoloji avadanlıqların və qurğuların idxalı KOB klaster şirkətinin KOB klaster şirkətlərinin reyestrinə daxil edildiyi tarixdən 7 il müddətinə (164.1.40- cı maddə);**
- **Yalnız elektrik mühərriki ilə işləyən avtomobillərin idxalı (164.1.41-cü maddə);**
- **Heyvan və quş ətinin satışı 2020-ci il yanvarın 1-dən 4 il müddətinə. Lakin bu müddəə kəsilmə və dondurulma əməliyyatlarına məruz qalan heyvan və quş ətləri istisna olmaqla, emal əməliyyatlarına məruz qalan heyvan və quş ətinə münasibətdə tətbiq edilmir;**

- **Heyvandarlıq və quşçuluq təsərrüfatlarında istifadə edilən yem və yem əlavələrinin satışı üzrə dövriyyələr 2020-ci il yanvarın 1-dən 4 il müddətinə (164.1.46-cı maddə);**
- **Bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər tərəfindən tikilən binanın yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin dövlətə ayrılan hissəsinin təqdim edilməsi üzrə dövriyyələr (164.1.47-ci maddə);**

3) Fiziki şəxs olan istehlakçıların ölkə ərazisində pərakəndə ticarət və ya ictimai iaşə fəaliyyəti göstərən şəxslərdən aldığı mallara (neft və qaz məhsulları istisna olmaqla) görə ödənilmiş ƏDV-nin qaytarılması qaydasını səlahiyyətli orqan müəyyən edir. Bu maddəyə uyğun olaraq qaytarılan məbləğ nağdsız qaydada ödənilmiş ƏDV-nin 15 faizini, nağd qaydada ödənilmiş ƏDV-nin 10 faizini təşkil edir. Ödənilmiş ƏDV-nin bu maddə ilə müəyyən olunmuş hissəsinin qaytarılması zamanı təqdim edilən nəzarət-kassa aparatının çeki bu Məcəllənin 50.8-ci maddəsinin tələblərinə cavab verməlidir (165.5-ci maddə). Həmin maddəyə görə, nəzarət-kassa aparatının çeklərində aşağıdakı məlumatlar olmalıdır:

- **Vergi ödəyicisinin adı və VÖEN-i, təsərrüfat subyektinin (obyektinin) adı, vergi orqanındakı uçot kodu və yerləşdiyi ünvan;**
- **Çekin vurulmasının tarixi və saati, malın və ya xidmətin (işin) adı, ölçü vahidi, miqdarı, bir vahidinin qiyməti və yekun məbləğ (o cümlədən ƏDV-nin və ya sadələşdirilmiş verginin məbləği);**
- **Gün ərzində vurulmuş çeklərin sayı və nömrəsi, nəzarət-kassa aparatının markası və zavod nömrəsi, nəzarət-kassa aparatının fiskal rejiminin nişanı (əlaməti), malın sürətli məlumat kodu (Quick Response Code);**
- **Ödənilmiş məbləğ, müştəriyə qaytarılan məbləğ (malın dəyərindən artıq ödənilən hissə üzrə), nisyə satış zamanı ödəniləcək məbləğ (qalıq borc), ödənişin forması və üsulu (nağd və ya nağdsız, avans (beh), nisyə, bonus, hədiyyə kartı və digər bu kimi ödəmələr);**
- **Çekin növü (satış, geri qaytarma və ya ləğvetmə), nəzarət mexanizmi qurğusunun qeydiyyat nömrəsi və geri qaytarma çekində satış çeki üzrə fiskal əlamətlərdə təsvir olunan simvollar.**

4) Fiziki şəxs olan istehlakçılar tərəfindən bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərdən nağdsız qaydada alınmış yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinə görə ödənilmiş ƏDV-nin 30%-i geri qaytarılır (165.6-cı maddə);

5) Vergi tutulan əməliyyatın vaxtı təqdim edilən mallar (işlər və xidmətlər) üçün ödəmənin aparıldığı vaxtdır (166.1-ci maddə). Əvvəlki variantda isə malların göndərildiyi (iş və xidmətlərin göstərildiyi), yaxud malların daşınmağa başladığı vaxt vergi tutulan əməliyyatın vaxtı hesab edilirdi. Bu maddəyə görə, ödəmə aşağıdakı vaxtda aparılmış sayılır:

- **Nağd pul vəsaitini aldığı, nağdsız ödəmədə isə pul vəsaitinin bankda onun hesabına və ya sərəncamçısı ola biləcəyi hesaba, yaxud göstərilən vəsaiti almaq hüququna malik olacağı hesaba daxil olduğu vaxt (166.1.1-ci maddə). Əvvəlki qayda sahibkarlar üçün daha əlverişsiz idi. Çünki vergi tutulan**

əməliyyatın vaxtı üçün ya ilk 30 gün ərzində ödəmə möhləti verilirdi, ya da 30 günü ötdükdə avtomatik malların göndərildiyi, iş və ya xidmətlərin göndərildiyi tarix vergi tutulan əməliyyatın vaxtı sayılırdı;

- Qarşılıqlı hesablaşmalar aparıldıqda öhdəliyin ləğv edildiyi və ya ödənilməsi vaxtı (166.1.2-ci maddə);
- Malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsi üzrə yaranan debitor borclar üzrə – iddia müddətinin bitdiyi vaxt (166.1.3-cü maddə);
- Natura şəklində aparıldıqda, habelə barter edildikdə – aktivlərin əldə edildiyi (barter edildiyi) vaxt (166.1.4-cü maddə);
- Əvəzsiz təqdim edildiyi hallarda təqdimetmənin həyata keçirildiyi vaxt (166.1.5-ci maddə);
- Tələb hüququ güzəşt edildikdə – güzəşt edilən məbləğ üzrə tələb hüququnun güzəşt edildiyi vaxt (166.1.6-cı maddə).

6) Vergi tutulan əməliyyat üzrə iki və ya daha çox ödəmə aparılırsa, hər ödəmə ödəniş miqdarında ayrıca əməliyyat sayılır (166.5-cı maddə);

7) Ödəmə malların (işlərin, xidmətlərin) təqdim edilməsində həyata keçirildikdə, vergi tutulan əməliyyatın vaxtı ödəmənin həyata keçirildiyi vaxt sayılır. Vergi tutulan əməliyyat üçün iki və ya daha çox ödəmə aparılırsa, hər ödəmə ödəniş miqdarında ayrıca əməliyyat üçün həyata keçirilmiş sayılır. Alınmış avans ödəmələri üzrə elektron qaimə-faktura verilməsinə yol verilmir (166.6-cı maddə);

8) ƏDV tutulan əməliyyatlar üçün malların (işlərin, xidmətlərin) alışı zamanı ödənilmiş ƏDV məbləği əməliyyatın dəyəri bank hesabına, ƏDV məbləği ƏDV-nin depozit hesabına ödənildikdə əvəzləşdirilir. Bu maddənin məqsədləri üçün malların (işlərin, xidmətlərin) barter edilməsi həmin əməliyyatın ƏDV-siz dəyərinin malları (işləri, xidmətləri) təqdim edən şəxsin bank hesabına ödənilməsinə bərabər tutulur (175.1-ci maddə);

9) Qəbzələr, çeklər və nağd qaydada aparılan əməliyyatların rəsmiləşdirildiyi sənədlər, habelə səlahiyyətli orqan tərəfindən təsdiqlənən qaydada tərtib edilməyən elektron qaimə-fakturalar bu maddənin məqsədləri üçün verginin əvəzləşdirilməsinə əsas vermir (175.9-cu maddə).

10) Gömrük orqanları tərəfindən verilmiş idxalda ƏDV-nin ödənilməsini göstərən idxal sənədləri ödənişin formasından asılı olmayaraq bu maddənin məqsədləri üçün verginin əvəzləşdirilməsinə əsas verir (175.10-cu maddə).

11) Əmtəəsiz və (və ya) riskli əməliyyatların rəsmiləşdirildiyi sənədlər bu Məcəllənin 175-ci maddəsinin məqsədləri üçün verginin əvəzləşdirilməsinə əsas vermir (175.11-cü maddə);

12) Vergi ödəyicisi tərəfindən ƏDV-yə cəlb edilən əməliyyatlarla yanaşı, ƏDV-dən azad olunan əməliyyatlar aparılarkən, bu əməliyyatlara aid olan mallar (işlər, xidmətlər) üzrə sənədləşdirilmiş məlumatlar əsasında ƏDV ödənilməklə və ƏDV-dən azad edilməklə mədaxil edilən malların (işlərin, xidmətlərin) ayrı-ayrılıqda uçotu aparıldığı halda ƏDV tutulan əməliyyatlar üçün alınmış mallara (işlərə, xidmətlərə) görə ödənilmiş ƏDV-nin məbləği bu Məcəllənin 175.1-ci maddəsinə uyğun olaraq tam məbləğdə əvəzləşdirilir (175.4-cü maddə);

13) Hesabat dövründə vergi tutulan dövriyyəsinin azı 50 faizi sıfır dərəcəsi ilə vergiyə cəlb olunan vergi ödəyiciləri istisna olmaqla yerdə qalan bütün vergi ödəyiciləri üçün əvəzləşdirilən vergi məbləğinin hesabat dövrü ərzində hesablanmış vergi məbləğindən artıq olan hissəsi vergi ödəyicisinin vergi və gömrük orqanlarına elektron formada ərizəsini verdiyi vaxtdan 4 aydan gec olmayaraq qaytarılır (179.2-ci maddə).

8. Aksiz vergisi ilə bağlı dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər həm 2019-cu ildə, həm də 2020-ci ildə baş verdi. Əsas dəyişikliklərə daxildir:

1) Energetik içkilər, avtobuslar (sıxılmış qazla işləyən avtobuslar istisna olmaqla), elektron siqaretlər üçün maye aksizli mallar siyahısına daxil edilir (190.1-ci maddə);

2) Avtobuslar idxal edilən aksizli mallar sırasına daxil edilir (190.2-ci maddə);

3) Alkoqollu energetik içkilərin hər litri üçün 3.2 manat, alkoqolsuz energetik içkilərin hər litri üçün 3.1 manat, elektron siqaretlər üçün mayenin hər litri üçün 20 manat, siqarların, o cümlədən ucları kəsilən siqarların hər bir ədədinə 1,0 manat, içməli spirt (o cümlədən tərkibində 80 faizdən az spirt olmayan denaturlaşdırılmamış etil spirti, tərkibində 80 faizdən az spirt olan denaturlaşdırılmamış etil spirti) hər litrinə 3,2 manat, araq (vodka), tündləşdirilmiş içkilər və tündləşdirilmiş içki materialları, likyor və likyor məmulatları - hər litrinə 3,2 manat, konyak və konyak materiallarının hər litrinə 3,2 manat, şampan şərabinin hər litrinə 2,6 manat, şərablər və şərab materiallarının hər litrinə 0,2 manat, pivə (alkoqolsuz pivə istisna olmaqla) və pivə tərkibli digər içkilərin hər litrinə 0,4 manat, siqarilla (nazik siqarlar) 1000 ədədinə 31,0 manat, tütündən hazırlanan siqaretlər və onun əvəzediciləri - 1000 ədədinə 31,0 manat, siqarlar, o cümlədən ucları kəsilən siqarlar hər bir ədədinə 1,0 manat, elektron siqaretlər üçün maye hər litrinə 20,0 manat, tündləşdirilməmiş alkoqollu içkilər (tərkibindəki spirtin miqdarı 9 faizdən çox olmayan) hər litrinə 0,4 manat aksiz vergisi müəyyən edilir (190.3.1- 190.3.13-ci maddələr);

4) Minik avtomobillərinin idxalı üçün aksiz vergisinin dərəcəsi aşağıdakı kimi dəyişdirilib:

- **mühərrikin həcmi 2000 kubsantimetrədək olduqda mühərrikin həcmnin hər kubsantimetri üçün 20 qəpikdən 30 qəpiyə yüksəldilib;**
- **mühərrikin həcmi 3000 kubsantimetrədək olduqda – 2000 kubsantimetr üçün 400 manatdan 600 manata artırılıb, 2001-3000 intervalında hər kubsantimetr üçün tutulan vergi 3 manatdan 5 manata qaldırılıb;**
- **mühərrikin həcmi 4000 kubsantimetrədək olduqda – 3000 kubsantimetr üçün 3400 manatdan 5600 manata artırılır, 3001-4000 intervalında hər kubsantimetr üçün tutulan vergi 8 manatdan 13 manata qaldırılır;**
- **mühərrikin həcmi 5000 kubsantimetrədək olduqda – 4000 kubsantimetr üçün 11400 manatdan 18600 manata artırılır, 4001-5000 intervalında hər kubsantimetr üçün tutulan vergi 20 manatdan 35 manata qaldırılır;**
- **mühərrikin həcmi 5000 kubsantimetrdən çox olduqda – 5000 kubsantimetr üçün 31400 manatdan 53600 manata artırılır, 5000 kubsantimetrdən çox hissəsi üçün hər kubsantimetr üçün tutulan vergi 40 manatdan 70 manata qaldırılır;**

- **İstirahət və ya idman üçün yaxtalar və bu məqsədlər üçün nəzərdə tutulan digər üzən vasitələr üçün mühərrikin həcmnin hər kubsantimetrinə görə 6 manat aksiz vergisi tətbiq olunur.**

5) Ölkəyə idxal olunan avtobuslara aksiz vergisinin tətbiqinə start verildi və bununla bağlı Məcəlləyə 190.4.1-1-ci və 190.4.1-2-ci maddələr əlavə edildi. 190.4.1-1-ci maddəyə əsasən avtobusların idxalı üzrə aksiz vergisi aşağıdakı kimi müəyyən olundu:

- **mühərrikin həcmi 4000 kubsantimetrədək olduqda - mühərrikin həcmnin hər kubsantimetrinə görə – 2 manat;**
- **mühərrikin həcmi 6000 kubsantimetrədək olduqda - 8000 manat + mühərrikin həcmnin 4001 – 6000 kubsantimetr hissəsi üçün hər kubsantimetrə görə 4 manat;**
- **mühərrikin həcmi 8000 kubsantimetrədək olduqda - 16000 manat + mühərrikin həcmnin 6001 – 8000 kubsantimetr hissəsi üçün hər kubsantimetrə görə 6 manat;**
- **mühərrikin həcmi 10000 kubsantimetrədək olduqda - 28000 manat + mühərrikin həcmnin 8001 – 10000 kubsantimetr hissəsi üçün hər kubsantimetrə görə 8 manat;**
- **mühərrikin həcmi 10000 kubsantimetrdən çox olduqda - 44000 manat + mühərrikin həcmnin 10000 kubsantimetrdən çox hissəsi üçün hər kubsantimetrə görə 10 manat .**

6) Azərbaycan Respublikasına idxal olunan avtobusların istehsal tarixi 1 ildən artıq və ya qət etdiyi məsafə 100000 kilometrədən artıq olduqda, aksiz Məcəllə ilə müəyyən edilən aksiz vergisinə əsasən hesablanmış məbləğə 1,5 əmsal tətbiq edilməklə hesablanır (190.4.1-2-ci maddə).

9. Əmlak vergisi ilə bağlı dəyişikliklər

Bu istiqamət üzrə bütün dəyişikliklər 2019-cu ildə aparılıb və aşağıdakıları nəzərdə tutur:

1) Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan (o cümlədən, sənaye üsulu ilə) hüquqi və fiziki şəxslər həmin fəaliyyət prosesində istifadə olunan əmlaka görə 2014-cü il yanvarın 1-dən 10 il müddətinə əmlak vergisini ödəməkdən azaddırlar. Əvvəlki variantda 5 il nəzərdə tutulmuşdu (199.9-cu maddə).

2) İnvestisiya təşviqi sənədini almış hüquqi şəxs və fərdi sahibkar həmin sənədi aldığı tarixdən müvafiq investisiya layihəsi çərçivəsində investisiya vəsaiti hesabına əldə edilmiş (alınmış, gətirilmiş, istehsal edilmiş, tikilmiş və ya quraşdırılmış) əmlakına görə 7 il müddətinə əmlak vergisini ödəməkdən azaddır. Bu maddə ilə müəyyən edilmiş azadolma investisiya təşviqi sənədi alınan tarixədək əldə edilmiş və hüquqi şəxs və ya fərdi sahibkar tərəfindən sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə edilmiş əmlaklara tətbiq edilmir. Bu maddə ilə müəyyən edilən azadolma investisiya layihəsi çərçivəsində sahibkarlıq fəaliyyətinə cəlb edilən və əvvəllər vergi ödəyicisinin sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə edilməyən binalara da şamil edilir (199.11-ci maddəyə dəyişiklik).

3) Mikro sahibkarlıq subyekti olan şəxslər əmlak vergisini ödəməkdən müddətsiz, KOB klaster şirkətləri isə KOB klaster şirkətlərinin reyestrinə daxil edildiyi tarixdən KOB klaster fəaliyyətində istifadə olunan əmlaklara görə 7 il müddətinə əmlak vergisini ödəməkdən azaddırlar.(199.14 və 199.15-ci maddələr).

10. Torpaq vergisi ilə bağlı dəyişikliklər

Bu istiqamət üzrə yalnız bir dəyişiklik olub və 2019-cu ildə aparılıb. Həmin dəyişiklik KOB klaster şirkətlərini KOB klaster şirkətlərinin reyestrinə daxil edildiyi tarixdən 7 il müddətinə mülkiyyətində və ya istifadəsində olan, KOB klaster fəaliyyətində istifadə etdiyi torpaqlara görə torpaq vergisi ödəməkdən azad edir (207.6-cı maddə).

11. Sadələşdirilmiş vergi ilə bağlı dəyişikliklər

Bu istiqamətdə dəyişikliklər həm 2019-cu ildə, həm də 2020-ci ildə baş verdi. Əsas dəyişikliklərə daxildir:

1) Vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatdan artıq olan ticarətlər sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi ola bilməzlər (218.1.2-ci maddə);

2) 2019-cu il 1 yanvar tarixindən bir sıra şəxslər sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququnu itirdi (218.5-ci maddə). Bura işçi sayı 10 nəfərdən çox olan istehsal fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər (218.5.8-ci maddə); topdansatış ticarət fəaliyyəti qaydasında malların təqdim edilməsini həyata keçirən şəxslər (218.5.9-cu maddə); qızıl, ondan hazırlanmış zərgərlik və digər məişət məmulatlarının, habelə almazın (emal olunmuş, çeşidlənmiş, çərçivəyə salınmış və bərkidilmiş və emal olunmamış, çeşidlənməmiş, çərçivəyə salınmamış və bərkidilməmiş almaz) satışını həyata keçirən şəxslər (218.5.11-ci maddə); xəz-dəri məmulatlarının satışını həyata keçirən şəxslər (218.5.12-ci maddə); bina tikintisi fəaliyyəti ilə məşğul olan və icbari sığorta müqavilələri üzrə xidmət göstərən şəxslər istisna olmaqla, lisenziya tələb olunan fəaliyyət növü ilə məşğul olan şəxslər (218.5.13-cü maddə) daxildir.

Eyni zamanda, 2019-cu ildə edilən dəyişikliyə əsasən yalnız vergi ödəyicisi kimi vergi orqanında uçotda olmayan şəxslərə (əhaliyə) xidmət göstərən sahibkarlıq subyektlərinə sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququ verilmişdi (218.5.10-cu maddə). 2020-ci ildən tətbiq edilən dəyişikliklərə (218.6.2-ci maddə) əsasən bu yanaşma bir qədər dəyişdirildi: bilavasitə əhaliyə xidmət göstərən subyektlərə vergi orqanında qeydiyyatda olan hüquqi şəxslərə və fərdi sahibkarlara da xidmət göstərməyə icazə verilir. Lakin bu halda rüb ərzində elektron qaimə-faktura ilə rəsmiləşdirilməli olan əməliyyatların həcmi xidmətlərin göstərilməsi üzrə ümumi əməliyyatların (satışdankənar gəlirlər istisna olmaqla) həcmnin 30 faizindən çox olmamalıdır. Əks halda sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi statusu itirilir. Bu maddənin tələbinə uyğun sadələşdirilmiş vergi hüququnun itirilməsi Məcəllənin 218.4.1-ci və 220.10-cu

maddələrində nəzərdə tutulan şəxslər tərəfindən xidmətlərin göstərilməsinə şamil edilmir. 218.4.1-ci maddədə nəzərdə tutulan şəxslər dedikdə mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) ölkə daxilində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) və yaxud həmin daşımaları müqavilə əsasında digər şəxslər vasitəsi ilə həyata keçirən şəxslər başa düşülür. 220.10-cu maddədə nəzərdə tutulan şəxslər dedikdə isə fərdi qaydada (muzdlu işçi cəlb etmədən) məşğul olan və sabit vergi ödəyən şəxslər (məsələn, foto-video xidməti göstərənlər, bərbərlər, pinəçilər, dərzilər və s.) nəzərdə tutulur.

3) Pərakəndə satış qaydasında malların satışının həyata keçirilməsi üzrə ticarət fəaliyyəti və (və ya) ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləri tərəfindən büdcəyə ödənilməli olan verginin məbləği 2019-cu il yanvarın 1-dən 3 il müddətinə POS-terminal vasitəsilə nağdsız qaydada aparılan ödənişlərin ümumi hasilatdakı xüsusi çəkisinə uyğun müəyyən edilən verginin 25 faizi həcmində azaldılır. Bu güzəştin alınması hüququ müəyyən edilərkən vergi orqanında uçotda olan şəxslər tərəfindən POS-terminal vasitəsilə aparılan ödənişlərin məbləği nəzərə alınmır.(219.9-cu maddə).

4) Məcəlləyə uyğun gəlir və xərclərin uçotunu aparan, ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınmayan və əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatadək olan rezident müəssisənin təsisçisi (payçısı) və yaxud səhmdarları olan şəxslərə ödənilən dividendlər sadələşdirilmiş vergidən azaddır (219.11-ci maddə);

5) Məcəllənin 218.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş fəaliyyətlə məşğul olan və 218.1.2-ci maddəsində göstərilən vergi ödəyiciləri istisna olmaqla, sadələşdirilmiş vergi ödəyicilərinin malların təqdim edilməsindən, işlərin görülməsindən, xidmətlərin göstərilməsindən əldə etdiyi vəsaitin məbləğindən (ümumi hasilatının həcmindən) və satışdankənar gəlirlərdən 2 faiz dərəcə ilə hesablanır (220.1-ci maddə). Bu maddədə məcəllənin 218.4.-cü maddəsində nəzərdə tutulan şəxslərə mülkiyyətində və ya istifadəsində olan avtonəqliyyat vasitələri ilə (beynəlxalq yük və sərnişin daşımaları istisna olmaqla) ölkə daxilində sərnişin və yük daşımalarını (o cümlədən taksi ilə) və yaxud həmin daşımaları müqavilə əsasında digər şəxslər vasitəsi ilə həyata keçirən şəxslər, idman oyunları ilə əlaqədar aparılan mərc oyunlarının operatoru və satıcıları olan şəxslər, mülkiyyətində olan yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən fiziki şəxslər, fəaliyyət zamanı işçi cəlb edən fiziki şəxslər istisna olmaqla, bu Məcəllənin 220.10-cu maddəsində nəzərdə tutulan fəaliyyət növləri ilə fərdi qaydada məşğul olan fiziki şəxslər, mülkiyyətində olan torpaq sahələrinin təqdim edilməsini həyata keçirən şəxslər daxildir. 218.1.2-ci maddədə nəzərdə tutulan şəxslərə isə vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatdan artıq olan ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər daxildir.

6) 218.1.2-ci maddəyə əsasən vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatdan artıq olan ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər 219.1-ci maddədə nəzərdə tutulduğu kimi hesabat dövrü üzrə

təqdim edilmiş xidmət dövrüyyəsindən 8 faiz dərəcə ilə sadələşdirilmiş vergi ödəyir (220.1-1-ci maddə).

7) Vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatdan artıq olan ticarətlərin dövrüyyədən 6%-lə sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququ ləğv edildi (220.1-1.1-ci maddə);

8) Bakı şəhərinin və regionların differensial dərəcə ilə (2% və 4%) sadələşdirilmiş vergiyə cəlbi qaydası ləğv edildi (220.2-ci maddə);

9) Fərdi bərbərlər üçün 15 manat, fərdi dərzi xidməti göstərənlər üçün 10 manat, toylarda, şənliklərdə və digər tədbirlərdə aparıcılıq, çalğıcılıq, rəqqaslıq, aşıqlıq, məzhəkəçilik və digər oxşar fəaliyyətlə məşğul olanlar üçün 20 manat sabit məbləğdə sadələşdirilmiş vergi məbləği müəyyən edilmişdir (220.10-cu maddə);

10) Məcəllənin tələblərinə uyğun gəlirlər və xərclərin uçotunu aparan, ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatda alınmayan və əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200.000 manatadək olan rezident müəssisənin təsisçisi (payçısı) və yaxud səhmdarları olan şəxslərə ödənilən dividendlər sadələşdirilmiş vergidən azaddır (218-1.1.4-cü maddə);

11) fiziki şəxslər ən azı 3 təqvim ili ərzində yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olduğu yaşayış sahələrini təqdim etdikdə sadələşdirilmiş vergidən azaddır (218-1.1.5.1-ci maddə);

12) Fiziki şəxslərin xüsusi mülkiyyətində olan yaşayış sahələrinin 30 kvadratmetrədək olan hissəsinin təqdim edilməsi sadələşdirilmiş vergidən azaddır (218-1.1.5.3-cü maddə);

13) hədiyyə, maddi yardım və vergi ödəyicisinin ailə üzvlərinə ötürdüyü mirasın tam dəyəri, dövlət ehtiyacları üçün alınan torpaqlara görə fiziki şəxslərə ödənilən kompensasiya, aktivlər ər və arvad arasında bir-birinə ötürüldükdə onların tam dəyəri, aktivlər keçmiş ər-arvad arasında boşanma prosesində verildikdə onların tam dəyəri sadələşdirilmiş vergidən azaddır (218-1.1.5.2-ci maddə);

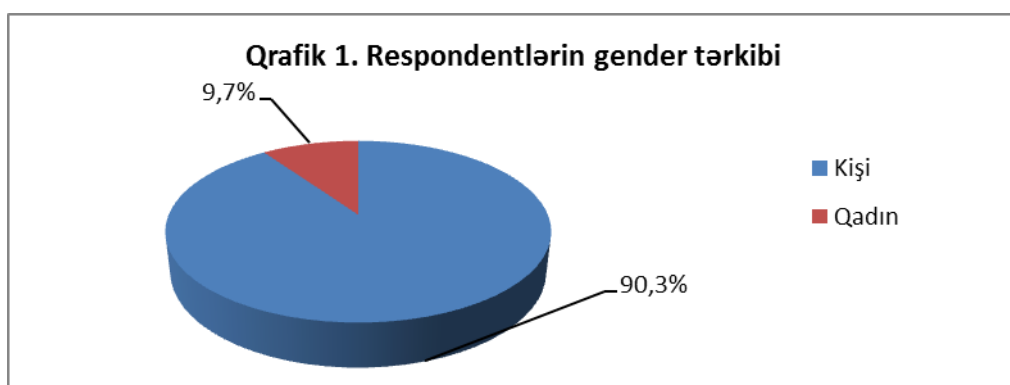
14) Pərakəndə satış qaydasında malların satışının həyata keçirilməsi üzrə ticarət fəaliyyəti və (və ya) ictimai iaşə fəaliyyəti ilə məşğul olan sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləri tərəfindən büdcəyə ödənilməli olan verginin məbləği 2019-cu il yanvarın 1-dən 3 il müddətinə POS-terminal vasitəsilə nağdsız qaydada aparılan ödənişlərin ümumi hasılatdakı xüsusi çəkisinə uyğun müəyyən edilən verginin 25 faizi həcmində azaldılır. Bu güzəştin alınması hüququ müəyyən edilərkən, vergi orqanında uçotda olan şəxslər tərəfindən POS-terminal vasitəsilə aparılan ödənişlərin məbləği nəzərə alınmır (218-1.2-ci maddə);

15) Pərakəndə ticarətçilər topdansatış qaydasında malların satışını həyata keçirdikdə sadələşdirilmiş vergi metodunu tətbiq etmək hüququnu saxlayır. Lakin bu o halda mümkündür ki, rüb ərzində elektron qaimə-faktura ilə rəsmiləşdirilməli olan əməliyyatların həcmi ümumi ticarət əməliyyatlarının (satışdankənar gəlirlər istisna olmaqla) həcmindən 30 faizindən çox olmasın (218.6-cı maddə).

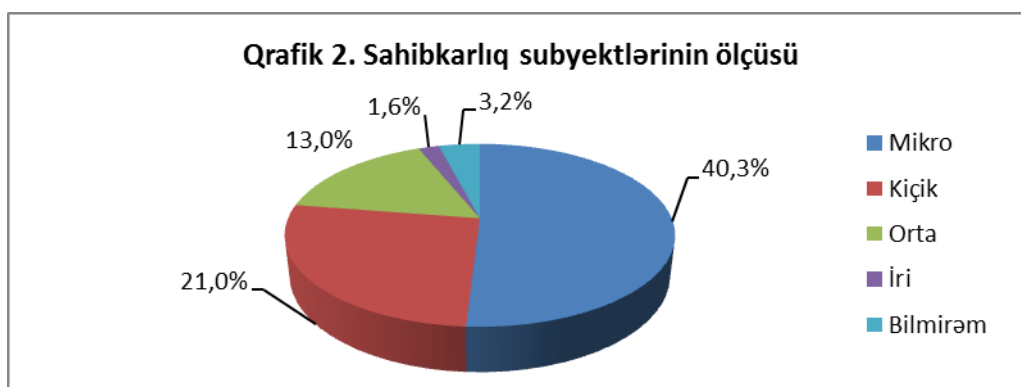
Vergi qanunvericiliyində baş vermiş dəyişikliklərin sahibkarların fəaliyyətinə təsirinin qiymətləndirilməsi (sorğu analizi)

Sorğuda Azərbaycanın müxtəlif bölgələrini təmsil edən 124 sahibkar iştirak edib. Sorğunun məqsədi son dövrlər vergi qanunvericiliyində baş vermiş dəyişikliklərin sahibkarların fəaliyyətinə təsirini qiymətləndirmək olub.

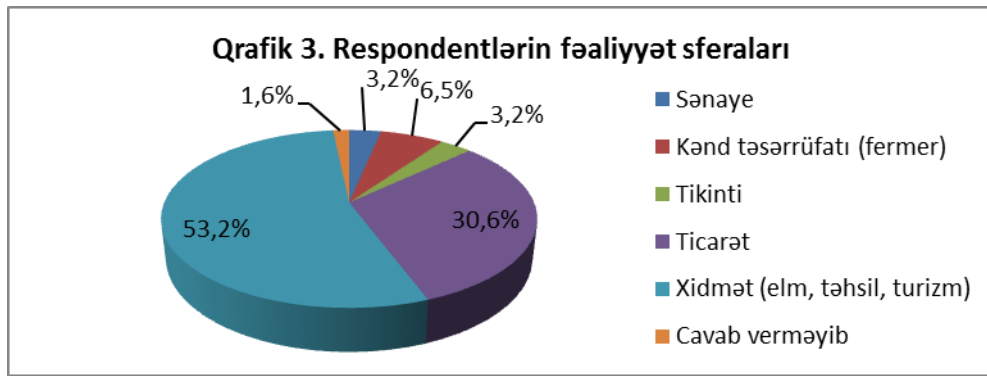
Sorğu cavablarının təhlili göstərir ki, sahibkarlar arasında mövcud olan kişilərin dominantlığı sorğuda da əksini tapıb. Belə ki, sorğuda iştirak edən respondentlərin 9,7%-i qadınlar, 90,3%-i isə kişilər olub. (Qrafik 1.)

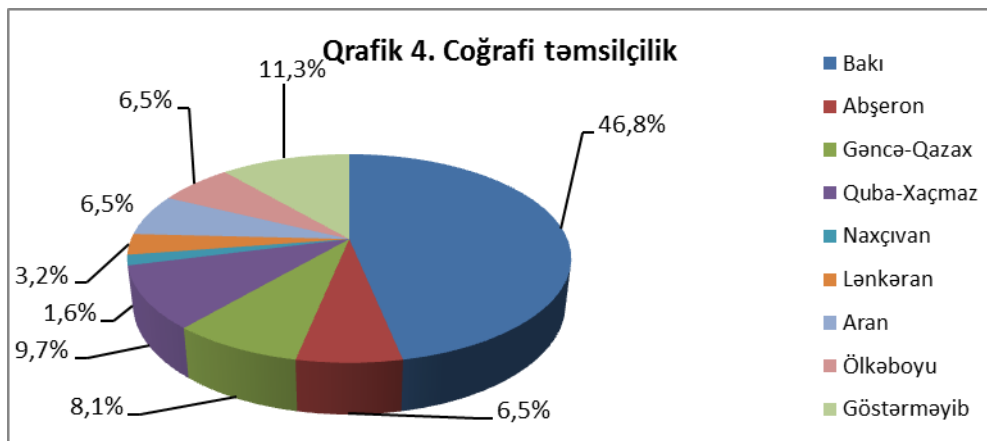
Respondentlər demək olar ki, (95,2%) *kiçik və orta sahibkarlıq* subyektlərindən ibarət olub. *İri* sahibkarlıq subyektlərinin payı cəmi 1,6% olub. Respondentlər arasında əsas üstünlük *mikro* sahibkarlarda (40,3%) olub. Rəyi soruşulanların 21%-i *kiçik*, 13%-i *orta* sahibkarlar olub. Sorğu iştirakçılarının 3,2%-i hansı qrupa aid olduqlarını müəyyən edə bilmədiklərindən sualı cavablandırmayıblar. (Qrafik 2)

Respondentlərin fəaliyyət sferaları fərqli olub. Sorğu iştirakçılarının 53,2%-i müxtəlif sahələr üzrə (elm, təhsil, turizm və s.) *xidmət* göstərdiklərini bildiriblər. İkinci əsas üstünlük *ticarət sektoru* (30,6%) təmsilçilərinin üzərinə düşüb. *Kənd təsərrüfatı, o cümlədən fermerlər* 6,5%, *sənaye və tikinti* hər biri 3,2% paya malik olublar. Respondentlərin 1,6%-i fəaliyyət sahəsini qeyd etməyib. (Qrafik 3)

Respondentlərin coğrafi təmsilçiliyi fərqli olsa da sorğuda iştirak edən sahibkarların yarıya qədəri (46,8%) *Bakı şəhərində* fəaliyyət göstərənlərdir. Rəyi soruşulanların 9,7%-i *Quba-Xaçmaz*, 8,1%-i *Gəncə-Qazax*, 3,2%-i *Lənkəran* iqtisadi rayonlarının payına düşüb. *Abşeron və Aran* iqtisadi rayonlarının hər birində 6,5% təmsilçi olub. Sorğu iştirakçılarının 6,5%-i bütün ölkə üzrə geniş şəbəkəyə malik olduqlarından konkret təmsilçiliyi qeyd etməyiblər. Respondentlərin 11,3%-i isə ümumiyyətlə fəaliyyət məkanını göstərməyib. (Qrafik 4)

Respondentlərə verilən ilk sual *vergi qanunvericiliyində 2019-cu ildə qüvvəyə minən dəyişikliklərin* fəaliyyətlərinə təsirləri ilə bağlı olub. Cavab variantlarından məlum olub ki, respondentlərin 29%-i bu dəyişikliklərin onların fəaliyyətinə *müsbət*, yarıdan çoxu isə (51,6%) *mənfi* təsir etdiyi, 8,1%-i isə *təsir etmədiyi* qənaətindədir. Respondentlərin 11,3%-i bu sualı *cavablandırmayıb*. (Qrafik 5)

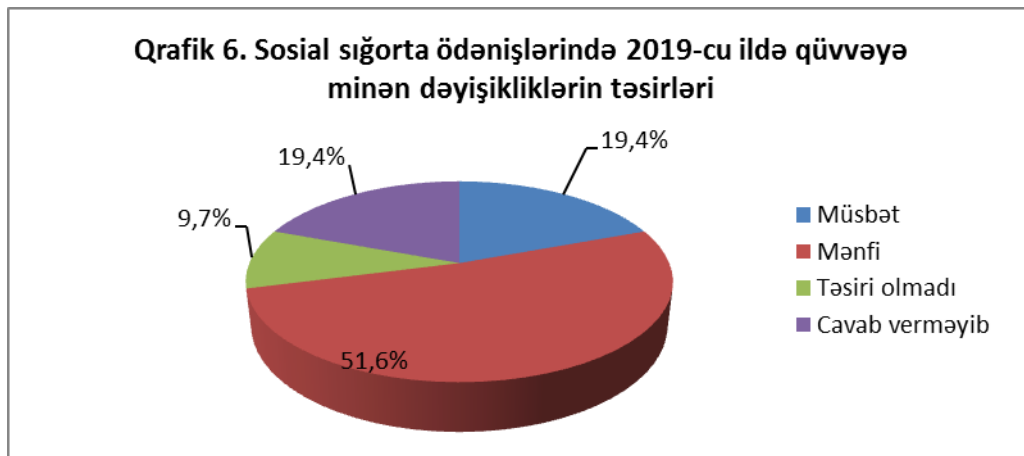

Sorğuda iştirak edən sahibkarlar müsbət təsir qismində *qeyri-rəsmi ödənişlərin aradan qalxmasını, işlərin optimallaşdırılmasını, vergi yükünü azalmasını, ixrac imkanlarının artmasını, əmək haqqı və dövriyyənin rəsmiləşdirilməsini* qeyd ediblər.

Respondentlər mənfi təsir olaraq aşağıdakıları qeyd ediblər:

- Vergi hesabatı qəlizləşib, vergi inzibatçılığı mürəkkəbləşib, zaman sərfi tələb edən prosedurlar tətbiq olunmağa başlayıb.
- Vergi yükü artıb; Əvəzləşdirmə imkanlarının məhdud olması səbəbindən əlavə vergi ödənilir.
- Nağdsız ödənişlərə məcbur edirik və bu, xərclərimizi, o cümlədən bank xərclərimizi artırıb.
- Mühasibatlıqla bağlı xərclərimiz artıb.
- Qanunvericilikdə baş vermiş dəyişikliklərlə vergi işçiləri tərəfindən verilən məlumatların ziddiyyət təşkil etməsi nəticində daha çox vergi ödəməli oldum.

Respondentlərə verilən növbəti sual sosial sığorta ödənişlərində 2019-cu ildə qüvvəyə minən dəyişikliklərlə bağlı olub. Cavab variantlarından məlum olub ki, respondentlərin 19,4%-i bu dəyişikliklərin onların fəaliyyətinə *müsbət*, 51,6%-i *mənfi* təsir etdiyini, 9,7%-i *təsir etmədiyi* qənaətinədir. Respondentlərin 19,4%-i bu sualı cavablandırmayıb. (Qrafik 6)

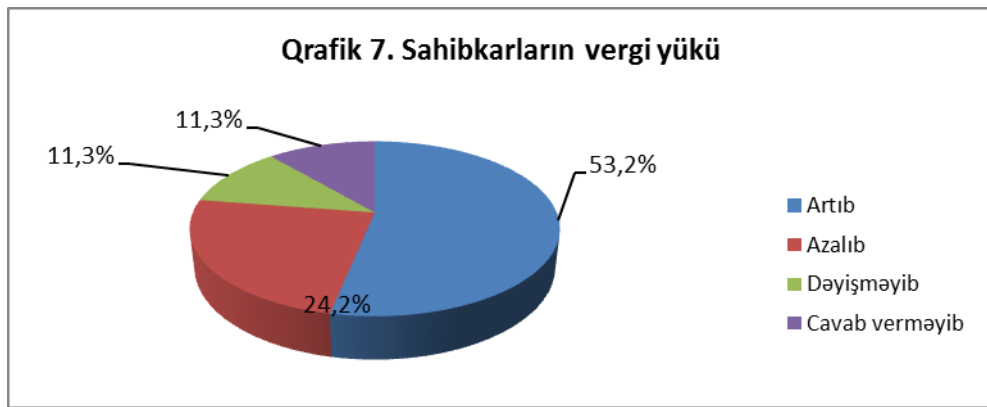

Respondentlər müsbət təsir qisminə *xərclərin daha düzgün formada əks etdirilməsini, əmək haqqı xərclərinin azalmasını, əmək haqqı fonduna görə ödənilən sosial sığortanın azalmasını, işçilərin motivasiya olunmasını* qeyd ediblər.

Respondentlər mənfi təsir olaraq aşağıdakı problemləri önə çəkiblər:

- *Sosial sığorta haqları üzrə ödəniş artıb.*
- *Xərclərin artımı*
- *Program təminatı ilə bağlı məsələlər böyük problemlər yaratdı.*
- *İlin əvvəlində sistemin tam oturmamasına görə iqiqat vəsaitlər tutulurdu.*
- *Dövlətin təsis etdiyi müəssisə olduğumuz üçün yararlanma bilmədik.*

Nəticələrin təhlili göstərir ki, baş verən dəyişikliklər sahibkarların vergi yükünə fərqli təsir edib. Respondentlərin yarısından çoxu (53,2%) *vergi yükünün artmasını* qeyd edib. Hər dördüncü respondent (24,2%) *vergi yükünün azaldığı*, 11,3%-i isə *heç bir dəyişiklik baş vermədiyi* qənaətindədir. Rəyi soruşulanların 11,3%-i sualı *cavablandırmayıb*. (Qrafik 7)

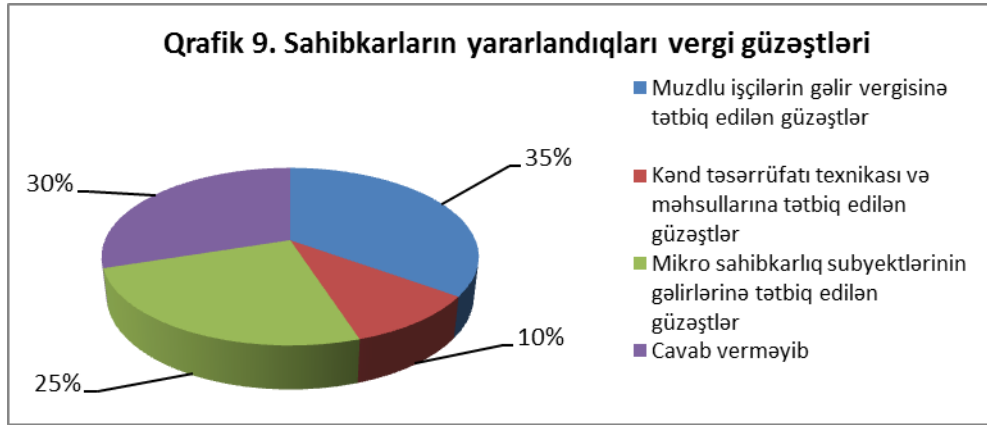

Vergi Məcəlləsində təqdim olunan vergi güzəştlərinin hər hansı birindən yararlanma bilmək imkanları ilə bağlı suala respondentlərin 32,3%-i *müsbət* cavab verib. Sorğu iştirakçılarının yarısından çoxu (56,5%) *yararlana bilmədiklərini* qeyd edib. 11,3% respondent isə suala *cavab verməyib* (Qrafik 8)

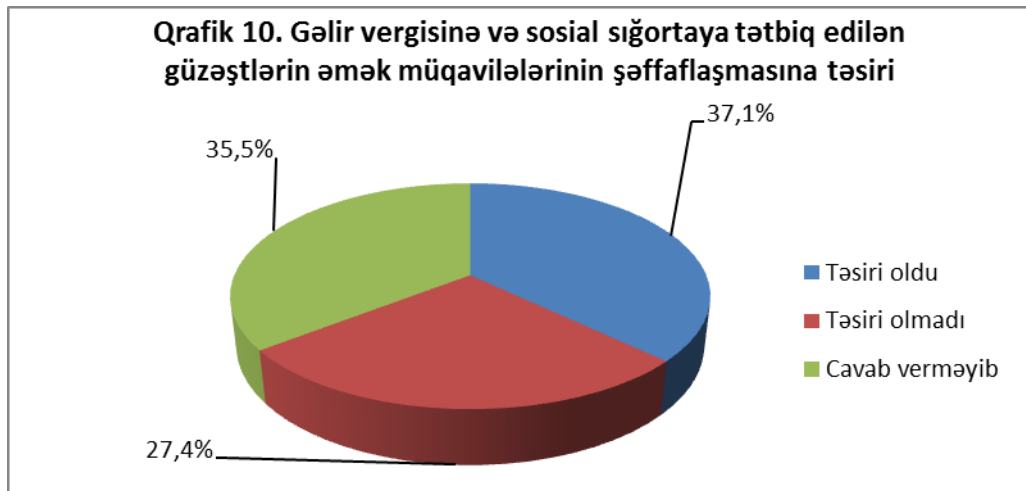

Vergi güzəştlərindən yararlanma bilən respondentlər qeyri-dövlət və qeyri-neft sektorunda çalışan *muzdlu işçilərin əmək haqlarına tətbiq edilən güzəştləri* (35%), *kənd təsərrüfatı texnikası və məhsullarına tətbiq edilən güzəştləri* (10%) və *mikro sahibkarlıq*

subyektlərinin gəlirlərinə tətbiq edilən 75%-lik güzəştləri (25%) qeyd ediblər. Respondentlərin 30%-i yararlına bildikləri güzəştləri qeyd etməyiblər. (Qrafik 8)

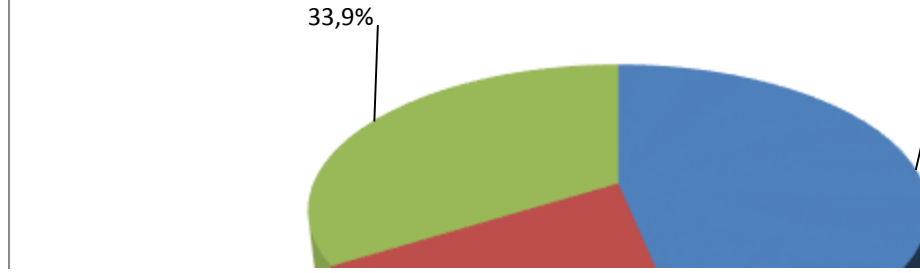

Gəlir vergisinə və sosial sığortaya tətbiq edilən güzəştlərin şirkətinizdə əmək müqavilələrinin şəffaflaşmasına təsiri ilə bağlı suala rəyi soruşulanların 37,1%-i müsbət cavab verib. Respondentlərin 27,4%-i güzəştlərin əmək müqavilələrinə şəffaflaşmasına təsiri olmadığını qeyd ediblər. 35,5% respondent isə suala cavab verməyib. (Qrafik 9)

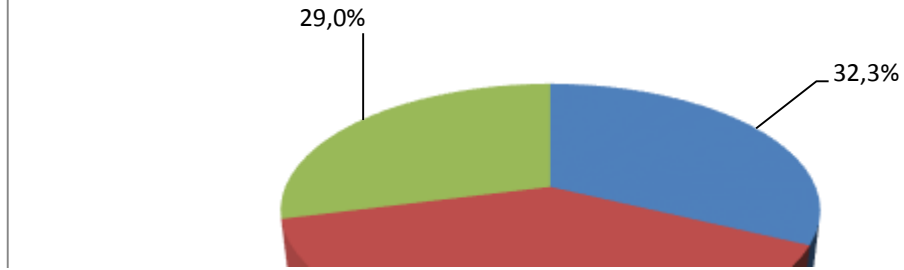
Respondentlərə verilən növbəti sual elektron qaimə-fakturanın tətbiqinin onların dövriyyəsinin leqallaşmasına təsiri ilə bağlı olub. Cavablardan aydın olur ki, bu mexanizmin tətbiqi nəticəsində sorğuda iştirak edən sahibkarların təxminən yarısında (46,8%) dövriyyənin leqallaşması baş verib. Rəyi soruşulanların 1/5-i (19,4%) isə qaimə-fakturanın tətbiqinin leqallaşmaya təsiri olmadığını bildirib. 33,9% respondent isə bu sualı cavablandırmaıyib. (Qrafik 11)

Qrafik 11. Elektron qaimə-fakturanın tətbiqinin dövriyyə təsiri

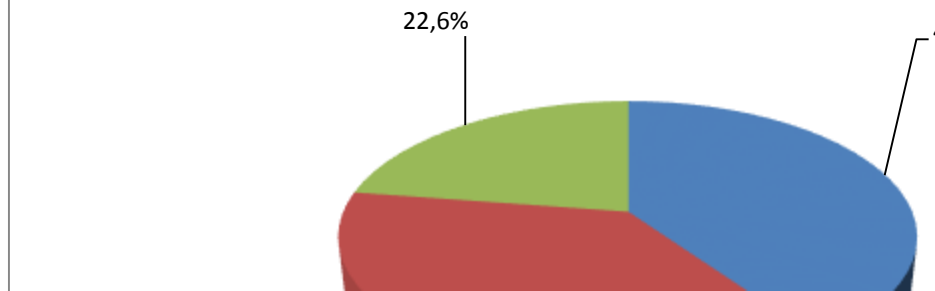
Respondentlərin 32,3%-i hesab edir ki, *vergidən yayınma və hesabatlılığa görə sanksiyaların sərtləşdirilməsini* fəaliyyətlərində *hiss ediblər*. 38,7% respondent isə *hiss edilmədiyi* qənaətdədirlər. Sorğu iştirakçılarının 29%-i bu suala *cavab verməməyə* üstünlük verib. (Qrafik 12)

Qrafik 12. Vergidən yayınma və hesabatlılığa görə sanksiyada hiss edilməsi

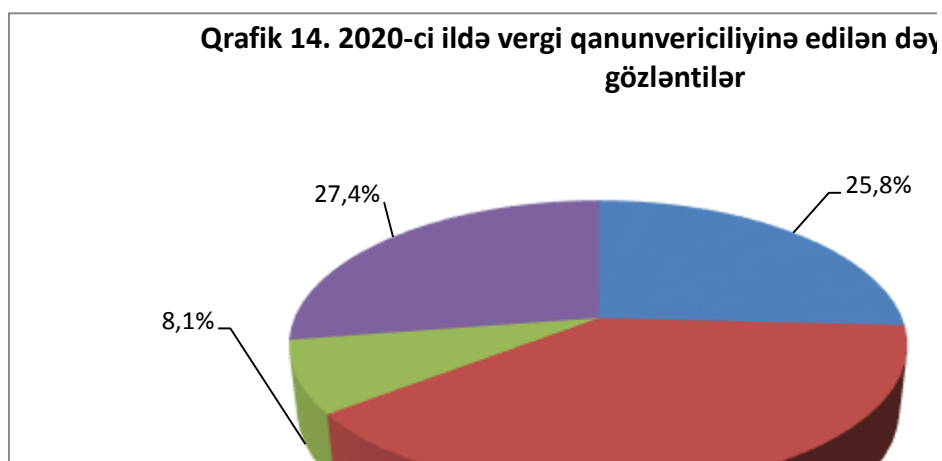
Vergi Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq xərclərin uçotunu quran sahibkarların payı sorğu iştirakçıları arasında 40,3% olub. Rəyi soruşulanların 37,1%-i xərclərin uçotunu *qura bilmədiklərini* bildiriblər. 22,6% respondent isə *cavab verməyib*. (Qrafik 13)

Qrafik 13. Vergi Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq xərclərin qurulması

Sorğu suallarından biri də sahibkarların vergi qanunvericiliyində 2020-ci ildə qüvvəyə minən dəyişikliklərlə bağlı gözləntilərini öyrənmək idi. Respondentlərin 25,8%-i gözləntilərin *müsbət*, 38,7%-i *mənfi* olduğunu qeyd edib. Rəyi soruşulanların

8,1%-nin heç bir gözləntisi olmayıb. 27,4% respondent isə cavab verməyib. (Qrafik 14)

Gözləntiləri müsbət olan respondentlər e-qaimənin tətbiqinin və ƏDV hesabatlarının təkmilləşdirilməsini, şəffaflığın artırılmasını, kassa metoduna keçidi, vergi güzəştlərini, ƏDV hesabatlarının asanlaşmasını gözlədiklərini qeyd ediblər. Gözləntiləri mənfi olan respondentlər narahatçılıqlarını aşağıdakılarla ifadə ediblər:

- Gömrük rüsumlarının yüksək olması
- POS-terminalla bağlı maliyyə sanksiyasının ağır olması
- İntizamsız vergi ödəyicilərinə tədbirlərin sərt olması
- Bürokratiyanın daha da artması
- Vergi yükünün artımı və mürəkkəb sistemlər sahibkarlıq fəaliyyətinə problemlər yaradacaq

Sorğu iştirakçlarına verilən sonuncu sual qarşıdakı dövrdə Vergi Məcəlləsində nəyi dəyişmək istəməkləri ilə bağlı olub. Respondentlərin təklifləri aşağıdakı kimi olub:

- Vergi Məcəlləsi ilə digər qanunvericilik aktları arasında olan ziddiyyətlərin aradan qaldırılması
- Vergi Məcəlləsində mövcud olan boşluqlar və uyğunsuzluqların aradan qaldırılması
- Vergi yükünün azaldılması; Mənfəət vergisi dərəcəsinin azaldılması
- Ölkə daxilində istehsal olunan mallara differensial ƏDV dərəcələrinin tətbiqi
- Mikro sahibkarlıq subyektlərinə tətbiq edilən maliyyə sanksiyalarının nisbətən yumşaldılması
- Fiziki səxslər üçün sadələşmiş vergi sisteminin bərpası və daha da sadələşdirilməsi
- Kiçik və orta sahibkarlara güzəştlərin tətbiqi
- Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində xərcləri elektron qaimə olmadan, adı çek və faktura ilə təqdim etmək
- Ekoloji təmiz nəqliyyat vasitələri üçün gömrük rüsumları və əlavə dəyər vergilərinin azaldılması
- Sosial sığorta haqlarının yuxarı həddi müəyyənləşdirilsin və minimal əmək haqqına bağlılığı aradan qalxsın
- Asan İmzanın qüvvədə olma müddətinin uzadılması
- Gəlirdən çıxılan və çıxılmayan xərclər barədə konkretləşdirmənin olması

TƏKLİFLƏR

Sorğuda iştirak edən sahibkarlıq subyektləri 2019-2020-ci illərdə vergi qanunvericiliyinə dəyişikliklər içərisində biznesin maraqlarına uyğun yeni müddəa və mexanizmlərin olduğunu vurğulasa da, aşağıdakı istiqamətlər üzrə əlavələrə ehtiyac duyulduğunu bildirirlər:

1) POS-terminalın işləmədiyi halların qanunvericiliklə tənzimlənməsinə ehtiyac var. Belə ki, Vergi Məcəlləsinin 58.7-ci maddəsinə əsasən, təqvim ili ərzində ilk dəfə POS-terminalların quraşdırılmamasına və ya onu təqdim etməkdən imtina halına yol verdikdə sahibkarlıq subyektinə 1000 manat, ikinci dəfə yol verdikdə 3000 manat, üçüncü dəfə və daha artıq yol verdikdə 6000 manat maliyyə sanksiyası tətbiq olunacaq. Lakin vergi ödəyicisindən asılı olmayan səbəblərdən (internetin işləməməsi, xidmət göstərən bankın əməliyyat sistemində problem olması və s.) POS-terminalın işləmədiyi halların nəzərə alınmasına ehtiyac var. Bu sistem nəzarət-kassa aparatlarının tətbiqi zamanı yaranan problemlərin həllinə uyğun qaydada həyata keçirilə bilər. Belə ki, Nazirlər Kabinetinin 2019-cu il 1 avqust tarixli 338 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilən “Nəzarət-kassa aparatlarının istismarı” Qaydalarının 7.2.25-ci maddəsinə əsasən, operatorun vəzifələrinə vergi ödəyicisini öz imzası və möhürü ilə təsdiq etməklə texniki xidmət jurnalı və NKA-nın nasaz olduğu dövrdə aparılan əməliyyatların uçotu kitabı ilə təmin etmək, habelə istifadəçilərdə saxlanılan texniki xidmət jurnalında göstərilən servis-texniki xidmətlər barədə müvafiq qeydlər aparılması həvalə olunub.

Bundan əlavə, Vergi Məcəlləsinin 16.1.10-cu maddəsinə əsasən, vergi ödəyicisi istismar zamanı nəzarət-kassa aparatının plumbu pozulduqda və ya başqa nasazlıqlar yarandıqda vergi orqanlarına dərhal məlumat verməli, nəzarət-kassa aparatından istifadəni müvəqqəti dayandırmalı və həmin müddətdə nağd pul hesablaşmalarının qeydiyyatının müəyyən edilmiş qaydada aparılmasını təmin etməlidir.

2) Pərakəndə və topdansatış ticarət fəaliyyəti üçün meyarlar dəyişdirilməlidir. Vergi Məcəlləsinin 218.5.9-cu maddəsinə əsasən, topdansatış ticarət fəaliyyəti qaydasında malların təqdim edilməsini həyata keçirən şəxslər sadələşdirilmiş vergi tətbiq etmək hüququnu itirirlər. Məcəllənin 218.6.1-ci maddəsinə görə isə, pərakəndə satış qaydasında malların təqdim edilməsini həyata keçirən vergi ödəyicisi, eyni zamanda, topdansatış qaydasında malların satışını həyata keçirdikdə, rüb ərzində elektron qaimə-faktura ilə rəsmiləşdirilməli olan əməliyyatların həcmi ümumi ticarət əməliyyatlarının (satışdankənar gəlirlər istisna olmaqla) həcmindən 30 faizindən çox olduqda sadələşdirilmiş vergi tətbiq etmək hüququnu itirirlər.

Sorğu iştirakçılarının yanaşması budur ki, topdan və pərakəndə ticarət üçün meyar və onların sadələşdirilmiş vergi tətbiq etmək hüququ əhaliyə və ya vergi ödəyicisi olan alıcılara mal satmasına görə deyil, hesabat dövrü ərzində satdığı malların həcminə və ya dövriyyənin həcminə görə müəyyən edilməlidir;

3) Mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin vergitutma məqsədləri üçün müəyyən edilməsi meyarları dəyişdirilməlidir. Nazirlər Kabinetinin 21 dekabr 2018-ci il tarixli 556 sayılı qərarına görə illik gəliri 200 min manatadək olan sahibkarlar mikro, 200 min manatdan 3 mln. manatadək olan subyektlər isə kiçik sahibkarlıq

subyektləri hesab edilir. Təklifə əsasən mikro sahibkarlar üçün maksimum illik gəlir 50 min, kiçik sahibkarlar üçün 500 min manat müəyyən edilməlidir.

4) Mikro sahibkarlarla kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin uçot sistemi diferensiallaşdırılmalı, mikro subyektlərdən xərc sənədlərinin təqdim edilməsilə bağlı tələblər yumşaldılmalı, mikro subyektlərdə xərclər elektron qaimə olmadan, adi çek və faktura ilə təqdim edilməlidir. Mikro sahibkarlıq subyektləri üçün illik gəlirin maksimum həddə aşağı salındığı tədqirdə xərclərlə bağlı tələblərin yumşaldılması iqtisadiyyatda uçot sisteminin qurulması üçün ciddi problemlər də yaratmayacaq.

5) Vergi qanunvericiliyinə tez-tez və böyük miqyasda dəyişiklik edilməsi təcrübəsinə son qoyulmalıdır. Belə təcrübə sahibkarların öz gələcək fəaliyyətlərini səmərəli planlaşdırmağa mane olur. Habelə, Vergi Məcəlləsində bütün dəyişikliklər, hazırda Məcəllədə nəzərdə tutulduğu kimi, cari ilin may ayının sonunadək edilməli və növbəti ilin yanvarın 1-dən qüvvəyə minməsi təmin edilməlidir ki, vergi ödəyiciləri bu dəyişikliklərə hazır ola bilsinlər.

6) Məhkəmə qərarı olmadan vergi ödəyicilərinin hesablarının dondurulması təcrübəsi məhdudlaşdırılmalıdır. Sorğu iştirakçıları hesab edir ki, bu məsələdə fərqli müddəalar (vergi orqanının müstəsna hüququ olan və olmayan hallar) müzakirəyə çıxarıla bilər.

7) Riskli vergi ödəyicisi üçün vergi qanunvericiliyində müəyyən olunan cəza, sanksiya və məhdudiyətlər onlarla əməliyyat aparan sahibkarlıq subyektlərinə tətbiq edilməməlidir. Vergi Məcəlləsinin 13.2.82-ci maddəsinə görə, rəsmi müəyyənləşdirilən meyarlara cavab verən təsərrüfat subyektləri, həmçinin onlarla əməliyyatlar aparan şəxslər avtomatik riskli vergi ödəyicilərinin siyahısına düşəcəklər. Bu siyahıda olan ödəyicilər növbədənkənar vergi yoxlamasına məruz qalacaq, artıq ödəmiş vergilərini onların fəaliyyəti üzrə kameral və ya səyyar vergi yoxlamaları, həmçinin operativ vergi nəzarəti tədbirləri tam başa çatmadan ala bilməyəcəklər.

Lakin sorğu iştirakçıları hesab edir ki, özü riskli vergi ödəyicisi meyarlarına uyğun gəlmədiyi halda yalnız belə ödəyicilərlə əməliyyat aparmağa görə vergi orqanının "qara siyahısına" düşmək həmin biznes subyektlərinin öz müştəriləri arasında nüfuzunun sarsılmasına, öz iqtisadi imkanlarını itirməsinə səbəb ola bilər. Riskli vergi ödəyicisinin fəaliyyəti səlahiyyətli qurumlar tərəfindən tam qanunsuz elan edilməyənədək onunla biznes əməliyyatları aparan və bütün fəaliyyəti qanunvericiliyə uyğun qurulan digər təsərrüfat subyektlərinin eyni hüquqi məhdudiyət və cəzalara məruz qoyulması ədalətli yanaşma deyil.

8) Vergi uçotunun elektronlaşdırılmasının sürətinin daha da artırılmasına ehtiyac var. Xüsusilə də təsisçilərin pay qoyuluşunun, itkilərin, borc şəklində alınmış əmlakın və əvvəlki dövrdə alınmış malların mədaxilinin hələlik yalnız kağız daşıyıcılar vasitəsilə uçotunu qurmaq mümkündür və bu əməliyyatların elektronlaşdırılması biznes subyektlərinin fəaliyyətini yüngülləşdirməklə yanaşı, elektron auditin də tətbiqi sferasının genişlənməsinə töhfə olar.

9) İri, xüsusilə də topdansatış ticarət şəbəkələrində mal dövriyyəsinin "karqo" şirkətlər vasitəsilə sənədləşdirilməsi təcrübəsinə son qoyulmalıdır. Bu təcrübənin qaldığı bazarlarda pərakəndə və topdansatış ticarətlə məşğul olan bütün sahibkarlar öz

mallarını əsas funksiyası yük daşıma xidmətləri olan “karqo” şirkətlərinin adına rəsmiləşdirir. Nəticədə isə həmin ticarət müəssisələri onlardan xammal, material və avadanlıq alan digər vergi ödəyicilərinə qanunvericiliyin tələblərinə uyğun mal alışı sənədləri təqdim edə bilmirlər. Öz növbəsində, sənədsiz xammal, material və avadanlıqlar almaqla fəaliyyət göstərən subyektlər öz xərclərinin uçotunu aparmaq imkanını itirirlər.

10) Vergiqoymada ədalət prinsipi sona qədər qorunmalıdır. Bunun üçün xüsusilə də mikro və kiçik sahibkarlıq subyektlərinin dövryyəsinin və ya gəlirlərinin həcmi nəzərə alınmaqla sosial sığorta yükünün müəyyən edilməsi vacibdir. Məsələn, hazırda aylıq gəliri 1000 manat və 5000 manat olan hər 2 sahibkarlıq subyektini eyni məbləğdə (aylıq 62.5 manat) ödəniş edir. Əgər mikro sahibkarlar üçün mənfəət vergisi (5%) əldə olunmuş gəlirə görə ödənilirsə, deməli vergi orqanları dövryyəni və əldə edilmiş gəliri təyin edə bilər. Belə şəraitdə sosial ödənişlərin də gəlirə nisbətən faizlə müəyyən edilməsi realdır.

11) ƏDV-nin differensial dərəcəsi tətbiq edilməlidir. Xüsusilə də son məhsul istehsalı üçün zəruri olan yarımfabrikatlar, sosial əhəmiyyətli bəzi məhsullar (məsələn, dərman vasitələri) üçün 5, 8 və 10%-lik dərəcələr müəyyən edilə bilər. Bu, istehlakçıların tədiyə qabiliyyətinin yüksəldilməsi hesabına biznesin dəstəklənməsinə töhfə ola bilər.

12) Regionlarda biznes subyektlərinin vergi vasitəsilə stimullaşdırılmasına ehtiyac var. Xüsusilə də mənfəət vergisinin fərqli dərəcələrinin tətbiqi bölgələrdə mikro, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin inkişafına təkan verə bilər.

13) Mikro sahibkarlıq subyektlərinə tətbiq edilən maliyyə sanksiyalarının nisbətən yumşaldılması. Sahibkarlıq subyektlərinin dövryyəsinin həcmi və coğrafi yerləşməsi əsasında maliyyə sanksiyasının məbləğini differensiallaşdırmaq olar.

14) Asan İmzanın qüvvədə olma müddətinin uzadılması. Vergilər Nazirliyinin Asan Sertifikat Xidmətləri Mərkəzi (ASXM) tərəfindən sahibkarlıq subyektlərinə verilən Asan İmzanın istifadə müddəti ən azı 3 ildən 5 ilə artırılmalıdır.